

מאזרזת הישבת

שע"י המכון התורני ירושלים

להצלחת
שמעון בן חנה יעקובי הי"ו
לרפואה שלימה,
פרנסה והצלחה.

ויקהל - תשפ"ד | שבת שקלים | גליון 104 | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

המדורים:

- ד' אמות של הלכה
- שבת שקלים
- מן המדרש
- ישמחו במלכותך שומרי שבת
- זכרון לצדיקים
- רבי יהושע רפאל פינחס די שיגורה
- רבי מאיר יחיאל יצחק הלוי מאוסטרובצה
- ממאורות הפרשה

סגולת שמירת השבת וסמיכותה לצייוי המשכן

ההשגה, אשר על כן באה מצות ה' להם שיהיו במצות שבת. ואמרו ז"ל (שמות רבה פרשה כה) שקול שבת כנגד כל התורה, ובזה יתקנו פגם שפגמו בכל התורה.

הוא מאמר משה כאן "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם", 'לעשות היינו לשון תיקון (כפירוש רש"י בבראשית א, ז על הפסוק "יעש אלקים את הרקיע" - תקנו על עמדו והוא עשייתו), ובזה יתקנו פגמיהם של בני ישראל. ומה הם הדברים? "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם שבת שבתון" וגו'.

ובזה יתיישב עוד מה שקשה, למה חזר עוד לצוות על השבת אחר שכבר צוה כמה פעמים. ועוד, למה צוה עליו סמוך למצות מעשה המשכן?

ולדברינו יבוא על נכון, כי יצו ה' על תקון העבר כדי שיהיו מוכשרים לשכון בתוכם, ובמצות שבת ששקולה ככל התורה היא תקנת עבודה זרה, כאמרו (ישעיה נב, ב) "אשרי אנוש יעשה זאת", ודרשו ז"ל (שבת קיח, ב) כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחליץ לו. (אור החיים הקדוש)

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם" (שמות לה, א).

צריך לדעת אומרו "אלה הדברים" [למה הוצרך להקדים כאן 'אלה הדברים', נראה שהדבר מיותר].

ובמסכת שבת (צז, ב) דרש מכאן רבי ענין ל"ט מלאכות כמנין "אלה" שהם 36, "דברים" עוד 2, ואות "ה" של "הדברים" עוד 1, סך הכל 39. וזה דרך דרש.

עוד צריך לדעת למה הוצרך לומר "לעשות אותם" ולא הספיק באומרו "אשר צוה ה'".

ועוד, כיון שלא אמר במצוה זו אלא ענין שבת איך יוצדק לאמר עליו "תעשו"? [הרי שמירת שבת היא הימנעות מעשיה, שלא לעשות בה מלאכה]

אכן יתבאר על פי דבריהם ז"ל (הוריות ח, א) שאמרו בפסוק (במדבר טו, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", שכל המודה בעבודה זרה ככופר בכל התורה כולה. ומעתה הנה צריכין כל ישראל לתקן כל תרי"ג מצוות אשר פגמו בכולן בחטא העגל, ודבר זה הוא רחוק מגדר

שבת שקלים

ד. בשבת "שקלים" מפטירים "ויכרות יהודיע" (מלכים ב-פרק יא). וגם כאשר חל ראש חודש אדר בשבת, מפטירים כן, ולא את הפטרת שבת וראש חודש, כיון שענין שקלים שייך לראש חודש אדר. ועוד, שארבע פרשיות קבועות ועיקריות הן. והאשכנזים נהגו להתחיל מפסוק "בן שבע שנים", כנדפם בחומשים.

ה. ציבור שטעו ולא קראו פרשת "שקלים" בזמנה בשחרית, יקראו במנחה. ואם לא נזכרו עד שעברה השבת, יכולים במהלך חודש אדר לקרוא בשבת אחרת את פרשת "שקלים". ואם טעו והקדימו לקרוא פרשת "שקלים" קודם זמנה, נחלקו הפוסקים בזה - הרב בארות המים ורבנו חיים פלאגי ז"ל סוברים כי שב ואל תעשה עדיף, ואין לקרוא שנית בזמנה. אך דעת הגאונים החיד"א ורבנו ישראל יעקב אלגאזי ז"ל והיפה ללב, שיחזרו ויקראו בשבת הקבועה לה. וכן המנהג.

(מתוך "פורים בציון" מהגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א)

א. שבת שקודם ראש חודש אדר נקראת שבת "שקלים", על שם שתיקנו לנו רבותינו ז"ל לקרוא בה בענין השקלים בפרשת "כי תשא".

ב. בשבת זו מוציאים שני ספרי תורה, בספר תורה הראשון קוראים שבעה עולים בפרשת השבוע, ואחר קריאת העולה האחרון שהוא משלים, אומר חצי קדיש לסיום שבעה עולים. ובספר תורה השני, המפטיר קורא בו בפרשת "שקלים", ובסיום הקריאה אומר אחר הברכה חצי קדיש נוסף.

ג. כשחל ראש חודש אדר בשבת קודש, מוציאים בו שלושה ספרי תורה: בספר ראשון, קוראים ששה עולים בפרשת השבוע, ולא אומר קדיש לאחריה, כיון שעדיין לא עלו לחובת היום שבעה קרואים. אמנם אם עלה "מוסיף" וקראו שבעה בראשון, אומרים קדיש. בספר שני, עולה "משלים" לקריאת ראש חודש (במדבר כח, ט-טז), ואומר חצי קדיש לאחריו. ובספר שלישי עולה "מפטיר" לקריאת "שקלים" בפרשת "כי תשא", ואומר חצי קדיש, ולאחר מכן קורא ההפטר "ויכרות יהודיע".

קריאת ארבע פרשיות זכר לחרבן בית המקדש

ואילו יום הכיפורים העיקר הוא הצום, ואף שטעמו הוא משום שצום מדרכי התשובה מכל מקום העיקר הוא לצום שכך היא המצוה. ועיקר התקנה של קריאת ארבעת הפרשיות היא 'זכר לבית המקדש', שהכי גרוע זה לשכוח מה אנו באמת, שאת העיקר אין לנו, ומשל לבן מלך שהמלך שלחו לגלות לכפר שעליו לזכור שהוא בן מלך, אבל אם הוא מתרגל להיות בן כפר וכל מה שהוא

חז"ל תקנו לקרא את פרשת שקלים פרשת זכור פרשת פרה ופרשת החודש. יש לדעת שבכל דבר שלא כתוב במפורש בתורה אלא הוא מדרש חז"ל - עיקר הדברים זו כוונת המצוה. וזה מביא לידי גיחוך לקיים את המצוות דרבנן בלי תוכן הדברים, שבמצות דאורייתא העיקר הוא לעשות את המצוה, ובמצוות דרבנן העיקר זה לב המצוה. וכבצומות דרבנן שעיקר הצום הוא מדרכי התשובה

צואת בנה ויבנה בית המקדש. ובעיקר צריך להזהר כשנמצאים בציבור, שאם אחד יש לו רפיון אז ח"ו הוא חבר לירבעם בן נבט בגלל שהוא מקרר את כולם, ובפרט בשבת קדש ששבת זה אותיות תשב מלשון תשובה, וצריך להיות קשור גבוה מעל גבוה, ובעיקר בשבת אך באמת זה תלוי בכל הימים ובכל העשרים וארבע שעות. (מתוך "דרכי שמואל" ויקרא - הגר"ש אויערבאך זצ"ל)

בשבת שקלים מתקבלות התפילות של כל השנה

כתיקונה, מעלה בזה את כל הפעמים שעשה מצוה זו שלא כתיקונה, והנה נודע דתכלית התפילה הוא שיגיע האדם למידת ענוה והכנעה בבחינת 'ונפשי כעפר לכל תהיה'. בבחינת 'ואתחנן' מלשון מתנת חנם, ו'זבחי אלקים רוח נשברה', לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה'.

והנה נודע מה דאיתא בספרים הקדושים דעל ידי מחצית השקל באו ישראל לבחינת ענוה והכנעה, שכל אחד בעת אשר נתן את מחצית השקל חשב בלבו שלבדו אינו אלא מחצית ורק יחד עם חבירו הוא נחשב כשלם, וכנודע מה דאיתא בספה"ק "בני יששכר" דשק"ל הוא בגימטריא נפ"ש, ע"כ. וממילא מחצית השקל רומז לבחינת מחצית נפ"ש דהיינו לב נשבר ונדכא, ומעתה כיון שע"י נתינה השקלים באים לידי הכנעה וענוה, אם כן בשבת קודש אשר בו משמיעין על השקלים, מגיע האדם לידי הכנעה וענוה, והתפילות הם אז בשלימות הנרצה, וממילא עי"ז בכוחו לתקן את כל התפילות שלא עלו כהוגן במשך כל השנה, ודו"ק.

(אמרי אש - צדיקי ספינקא)

קיום ישראל בגלות הוא ע"י הקרבנות שאליהו הנביא מקריב בעדנו

ולכאורה קשה דהא קיימא לן דקרבנות צבור אינן באין אלא משל צבור ולא משל יחיד, ואין לנו מצות השקלים. וי"ל דהא קיימא לן שוקל אדם על ידו ועל יד חבירו, והיינו אם חבירו רוצה שישקול גם עבורו שקל יוכל אחד לתת עבורו השקל כמ"ש הרמב"ם (פ"ג ה"ג), וא"כ כאשר אנו קורין פרשת השקלים ואנו צועקים בתפילתו ושקל אשא בבית נכון ונשא, א"כ אנו חפצים לתת השקלים אלא שאין אנו יכולים, אזי בא אליהו הנביא ונותן השקלים עבור כל ישראל, ותורם מהם תרומת הלשכה ומהם הוא קונה קרבנות להקריב עבורינו ולכפר בעדינו, אכן בודאי אין הקרבנות הללו חשובין כמו בזמן שהיה בית המקדש קיים, דהא אין לנו כהנים בעבודתו ולא לויים בדוכנו ולא ישראל במעמדו, ואמרו חז"ל (תענית פ"ד מ"ה) האיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד עליו, ואעפ"כ מועילים הקרבנות הללו במקצת, וכל ההעמדה וקיום של ישראל בגלות בודאי הוא ע"י הקרבנות שמקריב אליהו הנביא בעדינו. וזאת השיב הקב"ה למשה 'בכי תשא' דע"י שישראל יהיו קורין ואומרים פרשת השקלים, ועי"ז יזכה אותן אליהו בהשקלים ויקריב מהן הקרבנות ובזה יתרום קרנם השפל בגלות.

והנה עיקר הקרבנות המכפרין על הצבור הם התמידין כמו שכתבתי לעיל, וכנגדם תיקנו האבות ג' תפלות, תפלה שחרית נגד תמיד של שחר, ומנחה נגד תמיד של ערב, וערבית נגד אברין ופדרין. ואיתא בתקוני זוהר דהג' תפלות הם בבחינת אר"י שור נשר שבמרכבה, ואם כן

המשך בעמ' 5 למטה

רוצה זה אוכל וכדו' זו הירידה הכי גדולה, ואיתא במדרש שלושה דברים מאסו ישראל ואין הקב"ה מחזירם להם עד שיבקשו שנאמר "ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם", ולכן אנו עושים דברים זכר למקדש אבל העיקר זה המכוון. וכל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, ועל כן צריך לשוב בתשובה שזה עיקר המכוון בקריאת פרשיות אלו, ועל ידי זה תבוא אם ותקנן

בספר "פאר יוסף" (דף כו) כתב, שסיפר לו החסיד מוה"ר מאיר כהנא מדראגמירעשט כי הוא ואחיו ר' זאנוויל ע"ה באו פעם ראשונה לספינקא לחסות בצל מרן ה"אמרי יוסף" זי"ע בשבת שקלים של שנת תרמ"ג, והנה אצל ר' מאיר הנ"ל היתה אשתו חולנית וגם היתה השוכת בנים, וביקש ממנו רבינו זי"ע מאה זהובים ואז תיוושע אשתו, וכן היה כי נתן לו מאה זהובים, ואשתו נחלמה ונרפאה וגם נפקדה בזרע של קיימא, וגם לאחיו היו בנים חולים ולא הזכירים לפני רבינו, ובליל שבת כשהעמיד יין האחיל לו רבינו שלבניו יהיה רפואה שלימה וכן היה. ואמר להם רבינו אז **שבשבת שקלים יכולים להתפלל על כל התפילות של כל השנה שיתקבלו, כי תפילות כנגד תמידים תקנו, והתמידים באו מכספי השקלים, עכ"ד.**

ויש לומר טעם נוסף לזה שהתפילות בשבת שקלים מעלים את התפילות של כל השנה. דהנה נודע מאי דאיתא בספרים הקדושים שהעושה מצוה פעם אחת

ו'יאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' לאמר, קחו מאתכם" (שמות לה, ד-ה). דהנה בשנת העיבור קורין בש"ק זה פרשת שקלים, ואמרו חז"ל (ב"ב י, ב) אמר ר' אבהו אמר משה לפני הקב"ה במה תרום קרן ישראל א"ל ב'כי תשא', ע"כ, וצריך ביאור.

וי"ל דהנה בזמן שבית המקדש היה קיים והיו נותנין השקלים ומהם היו מקריבין התמידין במועדס והמוספין כהלכתן והיו מכפרין על כל העבירות כמאחז"ל (במדבר רבה כא, כא) 'מעולם לא לן אדם בירושלים ועבירה בידו', דתמיד של שחר היה מכפר על עבירות הלילה, ותמיד של ערב היה מכפר על עבירות היום, והמוספין היו מכפרין על טומאת מקדש וקדשיו, ושעיר המשתלה על שאר העבירות, כדאיתא בפ"ק שבועות, בודאי היה קרן ישראל רוממה והיה להם נשיאת ראש לפני השי"ת והיה משפיע להם רב טוב, אכן כאשר ראה משה רבינו ע"ה את החורבן כאשר אמר (ויקרא כ, לא) "והשמותי אה מקדשיכם ולא אריח בריח נחחכם" וישראל יהיו שפלים תחת יד האומות דהם מקבלין עיקר ההשפעה בהגלות כדאיתא בזה"ק דבעוה"ר זנבא שליט וישראל מקבלים רק התמצית, על זה שאל לפני הקב"ה 'במה תרום קרן ישראל' דאין להם לא מקדש ולא קרבן לכפר בעדם.

אכן זאת נחמתינו עפמ"ש הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות ז"ל (מאמר אם כל חי ח"ג סי' כ"ג) דאליהו הנביא מקריב גם בזמן הגלות תמידין ומוספין במקום המקדש, דהא קיימא לן (עדיית פ"ח מ"ו) מקריבין אע"פ שאין בית עיי"ש באריכות,

ד' אמות של הלכה

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם" (שמות לה, ג) - חקירה בענין בגדר מלאכת הבערה (מתוך ספר "ברכת פרץ" למרן הגר"י קניבסקי)

[שהאש אחוז בו] נשרפת וכלה, וכמשנ"ת. אכן דעת הראב"ד ז"ל שם הוא דאין במחמם את המתכות משום מבעיר רק משום מבשל, ע"ש ובמפרשים, ולפי זה משמע שעיקר מלאכת הבערה הוא מה שהאש הולך ושורף ומכלה את מה שהוא אחוז בו. ולכאורה יש להביא סמוכים דגם בגוונא דאין האש שורף כלום מכל מקום נקרא הבערה, והוא ממה שכתוב בפרשת שמות גבי משה רבינו ע"ה כשנתראה לו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה כתוב "וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל", הרי דאע"פ שהסנה לא נשרף ממנו כלום מ"מ כתיב שהוא בוער באש משמע דגם כה"ג נקרא הבערה. ומה שכתוב שם אחר כך "מדוע לא יבער הסנה" הך "יבער" אין פירושו דולק אלא הוא מלשון מתבער מן העולם כמו שכתבו ב"דעת רבותינו בעלי התוס"י ז"ל [וכן כתוב בפרשת ואתחנן "וההר בוער באש עד לב השמים" והתם ההר עצמו לא נשרף ממנו כלום ונקרא בוער. חכ"א]. ויש להשיב דלענין מלאכת שבת שאני, דממשכן ילפינן לה ובמשכן היו הבערות השורפות. ויש לפלפל בכ"ז וקצרתי.

במלאכת הבערה, יש לעיין מהו עיקר המלאכה, דהא האש האחוז בחפצא קעביד שני דברים, שהוא מאיר ומחמם סביבו, והוא שורף ומכלה את החפצא שהוא אחוז, וי"ל שעיקר המלאכה הוא מפאת ששורף ומכלה את הדבר, וי"ל שעיקר המלאכה הוא מפאת מציאות האש שאפילו לכשיצויר שאינו נשרף כלום חייב משום מבעיר. ונפקא מינא, כשעושה גחלת של מתכות שיש בו אש ולהב אבל אין הברזל נחסר ונשרף כלום, אם חייב בזה בשבת. והנה הרמב"ם ז"ל ריש פרק י"ב דשבת כתב, דהמחמם את הברזל כדי לצרפו במים ה"ז תולדת מבעיר וחייב, עד כאן לשונו. ומבואר דאיכא מלאכת הבערה גם כשאינו שורף ומכלה [ומה שכתב דזהו דוקא במחמם כדי לצרפו במים, בא למעט שאם מחממו כדי שיתרכך או להתיכו חייב משום מבשל וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ט שם ה"ו ע"ש, ועי' במפרשים ובחזון איש בלקוטין על הרמב"ם ז"ל וקצרתי]. וכן שם בהלכה ב' כתב לענין מכבה דאיכא נמי מכבה בגחלת של מתכות אם זהו לצרפו, ועיין שם במגיד משנה ושאר מפרשים, והדברים ארוכים. ועל כל פנים מוכח שיש ענין מכבה ומבעיר גם בגוונא שאין החפצא

מן המדרש

שמות רבה פרשה כח סימן ג עם פירוש "עין יוסף"

דבר אחר, "ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור" (שמות לה, ל), מה ראָה להזכיר פֿאן חור, אַלא בשעֶה שֶבְקִשׁוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבֹדֵת כּוֹכָבִים נִתְּן נַפְשׁוֹ עַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלֹא הִנְיָח, עָמְדוּ וְהִרְגוּהוּ. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חַיִּיךָ שְׂאֵנִי פּוֹרֵעַ לָךְ. מָשַׁל לְמִלְךָ שֶׁמְרִדוֹ עָלָיו לְגִינוּתָיו. עָמַד שׁוֹר הַצֵּבֶא שְׁלוֹ וְנִלְחַם עִמָּהֶם אָמַר לָהֶם עַל הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מוֹרְדִים עָמְדוּ וְהִרְגוּ אוֹתוֹ, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵילוּ מָמוֹן נִתְּן לִי לֹא הִיִּיתִי צָרִיךְ לְפָרַע לוֹ עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שֶׁנִּפְשׁוּ נִתְּן עָלַי מָה אֲנִי עוֹשֶׂה לוֹ אֶלָּא כָּל בְּנִים שִׂיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ אֲנִי מַעֲמִידֵם דְּכֶסֶם וְאֶפְרָכִים, כֶּף בְּשַׁעֲה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל הֶעֱגַל עָמַד חוֹר וְנִתְּן נַפְשׁוֹ עַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ חַיִּיךָ כָּל בְּנִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּךָ אֲנִי מַגְדִּילֵם שֵׁם טוֹב בְּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "רְאוּ קְרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל וַיִּמְלֵא אוֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים", וְלֹא זֶה בְּלִבְד אֶלָּא כָּל מִי שֶׁנִּתְּעַסַּק בְּמִלְאֲכַת הַמְּשָׁכָן נִתְּן בוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲכָמָה וּבִינָה וְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו, ח) "וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכָם לֵב", וְלֹא בְּכַנֵּי אָדָם אֶלָּא אֶפִּילוּ בְּבִהְמָה וּבְחַיָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "חֲכָמָה וְתַבּוּנָה בְּהֵמָה", בְּהֵמָה כְּתִיב שֶׁנִּתְּנָה חֲכָמָה בְּאָדָם וּבְבִהְמָה וְלֹא נִתְּפָרְסָם מִכָּלֵם אֶלָּא בְּצַלְאֵל, הֵוִי "קְרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל".

מה ראה להזכיר כאן חור. כלומר בשלמא מה שנזכר בפ' כי תשא 'ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור' לא קשה מידי. משום די"ל שהיו בין בני ישראל אנשים אחרים שנקראו גם כן בשם בצלאל בן אורי. וא"כ אם לא היה משלשו עד זקיננו לא היה ידע משה באיזה בצלאל מדבר. אבל כאן במאמר משה לישראל קשה למה היה צריך לשלשו וכי לא היה יכול להראות לישראל כי הוא זה נתן נפשו כדלעיל פ' מ"א. דכסים. בלשון רומי שר צבא. ואיפרכוס בל"י שר הפרשים. וכל בנים היוצאים ממך. היינו בצלאל וכל מלכי בית דוד דמחור קאתי. שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל. דכיון דכל שנתעסק במלאכת המשכן ניתן בו חכמה ובינה כדבסמוך ועל כל זה לא פרסם הכתוב הכתוב אלא בצלאל וטעמא משום זכות חור. ולא סבירא ליה כמאן דאמר בסמוך

וכל השבח הזה מנין לו משבט יהודה. ולא זה בלבד. לא בצלאל בלבד נתמלא רוח אלהים. שנאמר ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה. צ"ל וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשות. וזה שמסיים המדרש חכמה ותבונה בהמה כו'. בהמה כתיב. דמדלא קאמר 'בהם' דרשינן 'בהמה'. ויהיה בכלל בהמה. ויתכן דבהמה ויהיה לאו דוקא אלא כלומר בני אדם ריקנים מחכמה כבהמה. וכדתניא בתורת כהנים "מן הבהמה" אלו בני אדם הדומים לבהמה. והכי פירושו, שאפילו מי שלא היה בו שום דעת, על ידי שהתנדב לעשות במלאכה ניתנה בו חכמה. ולא נתפרסם מכלם. קושיא הוא, כלומר למה לא נתפרסם מכל חכם לב אלא בצלאל (ואע"ג דאף אהליאב נתפרסם שמו לא כתיב ביה "ראו קרא ה' בשם" כמ"ש אצל בצלאל) ומשני דכל השבח הזה לבצלאל על שהיה משבט. ודייק מדכתיב "למטה יהודה". ואף שהזכיר ג"כ אהליאב בן אחיסמך למטה דן. י"ל דאהליאב דלא הוה ידענו מסדר תולדותיו מאיזה שבט הוא הוצרך לפרסם שמו ושם שבטו. אבל בצלאל שהוצרך הכתוב לשלש אותו להזכיר שמו ושם אביו ושם זקיננו. ממילא ידעינן שהוא משבט יהודה כנזכר בד"ה. אלא להורות בא שבשביל יהודה זכה לכל הכבוד הזה.

ישמחו במלכותך שומרי שבת

מעלתה של סעודה שלישית

רבי מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל היה אחד מגדולי החסידות ששמו התפרסם כבעל מופת ומלומד בניסים. ידועה סגולה שלו לברכה והצלחה ופרנסה טובה: בסעודה השלישית בשבת יכוון אכילותיו לכבוד השבת. כאשר יאכל את האכילה הראשונה יאמר בזכות לעיסה ראשונה זו שאני אוכל בסעודה שלישית לכבוד השבת יושפע עלי שפע ברכה מכל הברכות כלן ליום ראשון בשבוע. כשיאכל את האכילה השניה יאמר בזכות לעיסה שניה זו שאני אוכל בסעודה שלישית לכבוד השבת יושפע עלי שפע ברכה מכל הברכות כולן ליום שני בשבוע וכן הלאה לשאר ימות השבוע.

פעם התארחתי בסעודה שלישית וראיתי שבני הבית מקיימים את הסגולה הזאת, אחד מבני משפחתי החליט לנסות ולקיים את הסגולה, והנה באותו שבוע הצעו לו ללמוד כולל עם מלגה גבוהה. אמרתי לו, חכמים הפליגו בשכרו של כל מי שזוכה לענג את השבת ואמרו כל המענג את השבת נותנים לו את כל משאלות לבו, ועוד אמרו כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מיצרים. על ידי עונג שבת זוכים לעשירות כפי שזכה יוסף מוקיר שבת שמצא אבן טובה בתוך הדג שקנה לסעודת השבת, אבל כל נשכח את התנאי לכך כאשר האדם מענג את השבת יתכוון לכבוד השבת ולשם שמים ולא לשם מילוי כריסו. בברכת ישמחו במלכותך שומרי שבת וקורא עונג וישבעו ויתענגו מטובך

מדוע הסעודה השלישית בשבת מכונה 'שלוש סעודות'. אומר הנביא ישעיהו "וקראת לשבת עונג", אומרת הגמרא זו מצות עונג שבת. שואלת הגמרא, במה מענגו איך מקיים מצות עונג שבת, ועונה בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין.

אדם המתענג ממאכלי השבת מקיים מצות עונג שבת. אולם מתי מתקיימת המצוה? כאשר האכילה היא באמת לשם עונג שבת ולא כדי להשביע את רעבונו.

והנה בשתי הסעודות הראשונות בשבת בליל שבת ובסעודת היום אנו אוכלים לתאבון. באים רעבים לסעודה ומתיישרים סביב שלחן ערוך גדוש בשפע מאכלי שבת ערבים וטעימים. במצב הזה לא צריך לשכנע אותנו לאכול ... מתי מוכיח האדם שאכילתו היא לשם מצות עונג שבת? בסעודה השלישית. בדרך כלל האדם מגיע לסעודה שלישית כשהוא שבע מסעודות השבת.

אלמלא היתה חובת אכילת שלש סעודות בשבת היה מוותר על הסעודה הזאת ומדלג עליה בשמחה...

נמצא אפוא שבסעודה שלישית האכילה היא לשם שמים ולכבוד השבת כי הוא סועד את הסעודה הזאת כשאינו תאב לאכילה. על כן נקראת הסעודה הזאת 'שלוש סעודות', שהאכילה בסעודה השלישית מתקנת את האכילות של כלל סעודות השבת.

"בן איש חי" - הלכות שנה שניה - פרשת חיי שרה - מדיני סעודה שלישית

המזון, כיון דמצות כוס ברכת המזון עדיפה ממצוה זו, נדחית מפניה.

והבאתי בסייעתא דשמיא ראייה לזה, מגמרא דיומא דף ל"ד בפלוגתא דתנא קמא ורבי, דכתבו התוספות איכא בינייהו צבור שלא היה להם נסכים אלא לאחד וכו', דלפי זה נמצא למאן דאמר גמר של ערבית משל שחרית, אף על גב דעתה של ערבית היא לפנינו ובידינו, עם כל זאת אין מקריבין הנסכים עתה, אלא משהים אותם עד שחרית משום דעדיף טפי, וכן הענין למאן דאמר השני, ולכן גם בנידון דידן, אף על פי שהוא יושב בתוך הסעודה, ומצוה זו דשתיית הכוס לפניו, מניח הכוס לברכת המזון משום דעדיף טפי.

אין בחינת קידוש על היין בסעודה זו, לפי ששורש סעודה זו הוא במקום עליון וגבוה מאד, שאין שם בחינת יין שהוא דין וגבורה. ועם כל זאת באמצע אכילת הסעודה הזו צריך לשתות יין, ולברך עליו בורא פרי הגפן, אבל לא לקדש עליו בקדוש היום בתחילת הסעודה כבשאר הסעודות, וכמו שכתב כל זה בשער הכונות דף ק"י, יעוין שם.

ובסה"ק מקבציאל נסתפקתי, אם אין לו אלא כוס אחד בלבד מה יעשה, אם ישתהו בתוך הסעודה ויברך ברכת המזון בלא כוס, או עדיף טפי לברך ברכת המזון על הכוס, ולא ישתה תוך הסעודה. והעליתי דעדיף טפי להניחו לברכת המזון, ואף על גב דמצות כוס זה של בתוך הסעודה זמנה קודם כוס ברכת

(שו"ת סי' רי) בשם מהר"ם שלא היה מברך בורא פרי הגפן בסעודה שלשית קודם, וכן מוכח בגמרא אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל "את יום", הוי אומר שמשוה יום ללילה, מה לילה אינו מברך רק פעם אחת, ובשבלי הלקט (סי' צט) כתב טעם אחר. דכיון דקידוש פעם אחת בשחרית למה יקדש עוד בצהרים הרי עבר רובו של יום בקדושה, ע"ש. אולם י"ל שגם הרמב"ם סובר כשאר הראשונים שאין צריך לקדש בסעודה שלישית, וכ"כ המהר"ם חלאוה (פסחים ק) בדעת הרמב"ם ומרן בכסף משנה (שם) ובבית יוסף (סי' רצא) ביאר כוונת הרמב"ם שישתה יין בסעודה, אבל לא שיקדש קודם הסעודה, וכן מדוקדק ממה שכתב (פרי כ"ט ה"י) "מצוה שיברך על היין קודם סעודה שניה" וזהו הנקרא קידושה רבה, משמע בהדיא דבסעודה שניה דוקא קאמר ולא בשלישית ע"ש, וכן פסק בש"ע (שם ה"ד) "אין צריך לקדש בסעודה שלישית" וכדברי האריז"ל שהביא רבינו ה"בן איש חי". (אבן חי - הרב אשר ציוני)

אין בחינת קידוש על היין בסעודה זו. כתב הרמב"ם (פ"ל מה' שבת ה"ט) 'חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת ... וחייב אדם לקבוע כל סעודה משלושתם על היין, ע"כ. ורבינו יונה (ברכות מט) למד מדברי הרמב"ם שצריך לקדש על היין בסעודה שלשית ג"כ, וכ"כ המאירי (פסחים ק) והטור (סי' רצא) בדעת הרמב"ם, וכן הראב"י (סי' רנב) כתב 'יש מרבותינו שהיו מקדשין ובוצעים על שתי ככרות גם בסעודה שלישית, ע"ש. והטעם כיון שגם סעודה שלשית צריך לבצוע על שתי ככרות, הרי שחיובה כשתי הסעודות וא"כ כמו שמקדש בשחרית משום כבוד היום הכא נמי בסעודה שלישית יקדש שבאה ג"כ לכבוד היום, אבל רבינו יונה חלק על הרמב"ם שלא מצינו שהיה חייב לקדש אלא פעם אחת ביום ופעם אחת בלילה מנין וכו' וכיון שקידש ביום כבר יצא ידי הקידוש בכל היום ע"ש, וכוונתו כמו שכתב הטור בשם הרא"ש משום דאיתקש יום ללילה לענין קידוש מה לילה סגי בחד זימנא אף ביום נמי סגי בחד זימנא. וכ"כ הרמב"ן

י"ח אדר א' תרי"א: רבי יהושע רפאל פינחס ב"ר שמואל די שיגורה זצ"ל, בעל "אות היא לעולם"

שמים והארת קדושה בשמעו חן שפתינו... מתלמידיו היה רבי דניאל הכהן נהר. באחרית ימיו עלה לארץ ישראל והתיישב בירושלים. נפטר בשנת תרי"א ונטמן בהר הזיתים. הספידוהו רבי חיים פאלאגי, הרב נסים חיים מודעי, הרב נסים יצחק אלגראנאטי, הרב יאושע אברהם קריספין ורבה של רודוס, הרב מיכאל יעקב ישראל. בניו הם רחמים נסים יהודה די שיגורה מחבר ספר "עקב ענוה" ו"מגיד דבריו", הרב ישראל, והרב משה שנפטר בחייו של אביו בשנת תר"ה. חיבוריו • "אות היא לעולם" - (א' ב') שני חלקים - מערכות מפולפלות על סוגיות ונושאים, (מעין אנציקלופדיה תלמודית למדנית) על פי סדר הא-ב. • "אות לישועה" - דרושים ע"פ נושאים. • "אות הברית" - פירוש על ספר תהלים. • "אות אמת" - דרושים על סדר הפרשיות (בכת"י). • "אות לטובה" על סדר התפילות.

רבי פנחס רפאל יהושע די שיגורה היה אב"ד, ריש מתיבתא, מקובל, ופוסק באזמיר, מחבר הספר "אות היא לעולם". נולד לרב שמואל, בנו של הרב יצחק די שיגורה. למד אצל רבי חננאל חאביף. כיהן כרב של קהילת קודש שלום באזמיר במשך יותר מארבעים שנה. למד עם תלמידו-חבירו רבינו חיים פאלאגי למעלה מעשרים שנה. היה מורגל לומר תמיד "בכל העניינים שבעולם, אין עוד מלבדו". היה מסגף עצמו בתעניות, וציוה שיאמרו עליו בהשכבה שהיה מרובה ביסורים. כל ימיו הרביץ תורה ומוסר, והעידו עליו שאפילו בבית המרחץ היו מתקרבים אליו לשמוע מפיו דברי תוכחה ו"היינו יוצאין מלפניו בלב נשבר ונדכה משמוע נועם מוסרו". היה ידוע כחסיד וקדוש, עד שרבי חיים פלאגי העיד עליו, שלא קם כמוהו בגודל חסידותו וקדושתו ולא יכולון מגילות ספר לספר תהילותיו ומידותיו הטובות, ואמינא ולא מסתפינא כי כל הבא לפניו אפילו הדיוט שבהדיוטין היה קונה יראת

בצעירותו למד בחברותא עם הגאון רבי חיים פאלאגי זצ"ל. ובספר "כף החיים" סימן כ"ט אות ג' רבי חיים פאלאגי כותב: "כי אזכרה ימים מקדם שהיה לנו ישיבה במדרשו של רבי... למעלה מעשרים שנה בהילוך אחד בכל שבת ושבת בצוותא חדא עם מוה"ר החסיד הפרד"ס זיע"א שהוא היה ראש ישיבה..."

רבי פנחס רפאל יהושע די שיגורה. "בוצינא דנהורא חסידא קדישא ופרישא ריש מתיבתא האשל הגדול רבין חסידא רישא דדהבא דלביש מדא". נודע בשמו הטוב "הרב בעל הפרד"ס בשל היותו מפורסם כמקובל העוסק בפרד"ס. בן הרב החכם המרומם רבי שמואל בן הרב רבי יצחק [בעל המח"ס קטן תקון לל"ג בעומר בהרב רבי אברהם די שיגורה].

וגם היה לומד בצוותא עם הגאון רבי חיים פאלאגי בכל יום בספר "ראשית חכמה" בהתלהבות ובהתבודדות ובדמעות. בספר "יסד המלך" לרבי נסים חיים מודעי כותב: "באזנינו שמענו מפה קדוש עטרת ראשינו הרב הקדוש הפרדס ז"ל בעל המחבר ספר "אות היא לעולם", שהיה מרגלא בפומיא פומא קדישא לומר בכל העניינים שבעולם, אין עוד מלבדו כתיב".

הוא היה מגדולי רבני איזמיר ושימש שם כראב"ד שנים רבות, כותב הגר"ח פאלאגי בספרו "ארצות החיים" דרוש ב' דף ק"ו בזה הלשון: "...כי ראוי לומר עליו בפה מלא דלא קם כמוהו בגודל חסידותו וקדושתו, ולא יכולון מגילות ספר לספר תהילותיו ומידותיו הטובות, ואמינא ולא מסתפינא כי כל הבא לפניו אפילו הדיוט שבהדיוטין היה קונה יראת שמים והארת הקדושה בשומעו חן שפתי חכמה ומוסר ודעת בני אדם לעבודת ה' ביתר שאת. ותיתי לי כי כל העולם לא הכירוהו אחד מיני אלף מקדושתו ושקדנותו בתורה ובגמ"ח. בסוף ימיו עלה לארץ הקודש, והוא מעיד על עצמו בספרו "שבח לאל יתברך כי מעולם לא יצאתי מבית המדרש לבתי בראי, לישא וליתן לבקש לחם ופרנסה, וה' בחמלתו זן ומפרנס אותי ואת כל בני ביתי הא כמה שני לפי כבוד הבריות".

לעת זקנותו עלה להתיישב בירושלים. ונפטר לבית עולמו ביום י"ח אדר ראשון שנת תרי"א, ונקבר בחלקת החסידים שבהר הזיתים שבירושלים [שורה ז' קבר י"ח, כיום מתחת לכביש]. וזה נוסח מצבתו: מ"ק / הרב ח"ק / כמהר"ר / פנחס קנאה / רפאל פינחס / די שיגורה / ז"ל בע"ס אה"ל / ואות הברית / מך ח"י אדר / א' התרי"א. (מתוך "ארוזי הלבנון" - הרב שמעון וענונו)

המשך מעמ" 2

לאמר, שיאמרו, "זה הדבר אשר צוה ה'" דהיינו פרשת השקלים, "לאמר", ועל ידי זה, "קחו מאתכם תרומה לה'", דנחשב כאילו נתנו השקלים, "כל נדיב לבו", דע"י נדיבת הלב יביאה את תרומת ה' זה"ב וכס"ף ונחש"ת, ואיתא במדרש והובא באמרי יוסף פ' תרומה דהיינו האבות אברהם יצחק יעקב, והם הג' חיות נש"א, וע"י נדיבת השקלים מתעלין כנ"ל (חקל יצחק). (אמרי אש - צדיקי ספינקא)

מסתמא גם עבודת התמידין הי' בחינתן שם, וכהן העובד הוא בחי' אדם, ואם כן ע"י העבודה של התמידין היו מתעלין הד' חיות שבמרכבה להודות ולהלל לפניו ית"ש, וע"כ אנו מבקשים ביוצר של המוסף אור פניך עלינו אדון נש"א ר"ת ארי שור נ"שר אדם, דע"י השקלים ושקל אשא בבית נכון ונשא, יתעלו החיות הנ"ל.

משמיעין על השקלים ועל הכלאים, צריכים אחדות אבל לא כלאים

על השקלים ועל הכלאים, ואמר הרה"ק ר' יחיאל מאיר המשך בעמ" 11

וזה פירוש הכתוב "ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל במשנה בשקלים (פ"א ה"א) נאמר, "באחד באדר משמיעין

זכרון לצדיקים

”ט אדר א’ תרפ”ח: רבי מאיר יחיאל ב”ר אברהם יצחק הלוי מאוסטרובצה זצ”ל, בעל ”מאיר עיני חכמים”

והרופאים לא הבינו כיצד הוא חי. בשנת ה'תרמ"ט החל לכהן כאב בית דין ורב העיר אוסטרובצה (פולין). לאחר פטירת מורו (ר' אלימלך מגרודז'יסק) בשנת ה'תרנ"ב מונה במקומו לאדמו"ר הראשון מאוסטרובצה. תמיד היה בשמחה, אהב כל יהודי, אסף כספים עבור עניי ארץ ישראל, חי בפרישות מענייני העולם וכונה 'הגאון מאוסטרובצה'. בשנת ה'תרפ"ח השיב את נשמתו ליוצרה. בנו היחיד: אדמו"ר רבי יחזקאל. מספריו: "אור תורה", "מאיר עיני חכמים".

נולד לאביו ר' אברהם יצחק. מורו ורבו היה רבי אלימלך מגרודז'יסק. מילדותו נודע כעילוי וכבר בגיל 10 החל לחדש חידושי תורה. בגיל 17 התחתן, התגורר בוורקי ושקד על לימוד התורה. בגיל 28 החל לכהן בהמלצת מורו, כרב העיר סקרנוביץ. במשך 40 שנה נהג לצום משבת לשבת ורק בלילות אכל מעט עד שבשנותיו האחרונות לא היה מסוגל כלל לאכול

רבי מאיר יחיאל-האדמו"ר

בשנת תרנ"ב רבי אלימלך נסתלק לבית עולמו והחסידים שראו את הכוכב העולה מאיר עיני הגולה בתורתו ובהתנהגותו, החליטו לנסוע אליו בלי אומר ודברים. מבלי לשאול את רבי מאיר יחיאל נסעו אליו והטילו עליו את עטרת האדמו"רות. הם קבעו עובדה ורבי מאיר יחיאל היה להאדמו"ר מאוסטרובצה. אבל, הם עצמם לא היו עדיין את הקהל שממנו התגבש ציבור חסידי אוסטרובצה. אלפים מאחינו בני ישראל החלו להתעניין בתופעה הנדירה הזו, שנתגלתה בשמי פולין וכשהתחקו על עקבותיה וכשניסו לחדור לתוך תוככי מהותה והציצו לפרדס וראו כי הוא מלא וגדוש אילנות פורחים ומניצים – קסם להם הדבר והחלו לזרום לאוסטרובצה.

המון עם מתחיל נוהר לאוסטרובצה. השפעתו על וורשא ולודז עצומה והוא מרכז במשך הזמן עשרת אלפים חסידים המסורים לו בלב ונפש וכל הגה היוצא מפיו קדוש להם. אוסטרובצה התעשייתית, המאוכלסת ברובה תלמידי חכמים ובני תורה, קטנה מהכיל את המון העם, הממלא את רחובותיה בשבתות ובמועדים וכן ביום רגיל. העיר שידעה את רבי מאיר יחיאל כרב, העוסק כל עיתותיו בתורה, מתנערת לפתע לחיים חדשים. היא הופכת להיות מרכז חסידי מובהק ולא זו בלבד אלא שהמקום הופך להיות גם מרכז לתורה ומאות תלמידים בעלי כשרונות עילויים ומוחות מחודדים, מתלקטים באוסטרובצה ובאים לשמוע תורה מפי הרבי. הם לומדים כאן כמו הרבי בעצמו: יומם ולילה. ממש

בלי הפוגה. הם נעורים בלילות גם בכדי ללמוד וגם שמא הרבי יקרא להם באמצע הלילה וירצה לשוחח אתם בלימוד ולהבהיר בפניהם קושיא מסובכת או להתפלפל עמהם בהלכה. קיצורו של דבר השם: אוסטרובצה נישא בפי כל כפלא חדש בעולם החסידי... *

מה רואים באוסטרובצה? דומה ואין שאלה זו במקומה. כיון שעד כה כבר למדנו להכיר את אוסטרובצה ויודעים אנו מה רואים שם. ואף על פי כן, יש ויש מה לראות. לראות את השיטה המיוחדת בחסידות שהתווה האדמו"ר זצ"ל רבי מאיר יחיאל הלוי. והשיטה הזו קונה לבבות בפשטותה. והפשטות הזו הלא היא: האמונה העמוקה בהשגחה, אהבת תורה בלי היסח הדעת ממנה, ענוות רוח והתרחקות מהתפארות ומרדיפה אחרי הכבוד ומכל שמץ

של פרסומת, הסברת פנים לכל אדם, סלחנות מתוך רחבות לב, הנהגות לפנים משורת הדין, ואהבה בלתי מוגבלת לכל אדם מישראל ולכל יצור בבריאה. ואלה הבאים ורואים כל זאת, איך יעמוד להם לבם לא לנהות אחרי תנועה מופלאה זו? אבל ברור: אין מקום בתנועה זו למי שאינו בן תורה. העיקר הראשון: לימוד התורה וידעתה ואידך פירושה היא זיל גמור... אם האדם הוא בן תורה, יודע הוא איך לקיים את מצוותיה, ואם הוא יודע איך לקיים מצוות, הריהו בהכרח האדם השלם. אבל, כדי להגיע לכך צריך לעבוד, עבודה קשה, עבודה מפרכת ומיגיעת, עבודה הנותנת סיפוק לעושיה.

*

"האוסטרובצאי היה כל חייו רועד וחרד חרדה גדולה: כל העולם היה האוסטרובצאי – שונה ומטיף – הוא בבחינת מחצה על מחצה, ועל כל אדם לחשוב אולי הוא בעוונותיו מכריע חס ושלוש כל העולם לכף חובה. יתכן, בכה האוסטרובצאי, שאני הנני במעשי הרעים גורם לכליון כל העולם כולו. אוי! געוואלד! איך לא יחשוב כל יהודי שבמעשיו חורף משפט כליה ודן חלילה את כל העולם לשבט. מקורי היה האוסטרובצאי בשיטתו החסידית. לא על נקלה אפשר היה לחקות את טיב דרכו. הוא הרי היה "מלאך אלוקים בדמות אדם חי"? וכשהיו באים מנכר לראות אותו אמרו: מה גדול כחו של האדם להתעלות. הראיתם עור ועצמות? הקדושה בכל התפשטותה, הקדושה בכל צחותה? הרי אפשר להתקנא בו. הקנאה הרי אסורה. היא מוציאה את האדם מן העולם.

אבל באוסטרובצאי אפשר היה להתקנא..."

(ספר היובל – פרדס – הרב ש. עלברג).

*

בשנת תרפ"א הוציא לאור תלמידו המובהק הרב י. רוזנברג את הספר "אור תורה" על סדר בראשית ובו חידושי מוסר ורעיונות טוהר וכן מכלול של חשבונות חריפים ומופלאים המעידים על עומק ורוחב. בהקדמתו לספר זה כותב המביא לבית הדפוס: "וכל ימי הייתי מצטער כי שמעתתא דרב מברדן (מפוזרין) בעלמא וכל העולם מתבשם מתורתו ולא נאספו בכתב יד כדי דפיסה. כי כ"ק מרן שליט"א אינו רגיל לכתוב חידושי והתלמידים יכתבו לעצמם מעט מזעיר והמה מפוזרים בידי זרים ומעט אשר נמצא אתי כטיפה מן הים מה שרשמתי לי לעתות הפנאי, מה ששמעתי

סדר הענינים צריכה לבוא השאלה: "מי כאלוקינו?" וכתשובה על כך בא המענה המוחלט: "אין כאלוקינו!" אבל בעקבות מה שאנו אומרים מובן הדבר היטב. מכיון שרק אחרי שהכרזת קבל עם: "אין כאלוקינו" • רשאי אתה לשאול ולחקור: "מי כאלוקינו?" מכיון שאז מובטחנייך שאתה שנית וביתר עוז למסקנתך והכרזתך הראשונה: אין כאלוקינו!...

ומכאן – אומר רבי מאיר יחיאל – אנו באים לחלוקה של קריאת שמע של שחרית הנאמרת בבוקר כשהאור שולט על פני הארץ ואז האדם משיג בשכלו את מה שענינו רואות וזוהי דרך החקירה וקריאת שמע של ערבית הנאמרת בערב כשהחושך שולט על פני הארץ ואז אין האדם רואה מאומה וזוהי דרך האמונה... ואתה מוצא בדבר הזה גם אצל תפילין: תפילין של יד מסמלים את האמונה בה בשעה שתפילין של ראש מורים על מחשבה ועל חקירה. ולכן מניחים של יד תחילה סמליהאמונה ואח"כ של ראש סמל החקירה וחולצים של ראש תחילה ורק אח"כ של יד. ויפה אמרו אפוא חז"ל: "הסח בין תפילה לתפילה חוזר מצבא המלחמה", הכוונה היא לסח ומחלק בין שתי יסודות עולם אלה. הרי גם תורתנו שבכתב ובעל פה מיוסדת על שתי יסודות אלה. כי התורה שבכתב מסתיימת בפסוק: "לעניי כל ישראל", מה שמוכיח שישאל האמינו משום שכל מה שהתרחש – התרחש לעינינו ולעומתה תורה שבעל פה היא מורשת דורות שנמסרה בעל פה, איש מפי איש, עד משה רבנו עליו השלום ושאתה מאמין בנתינתה מסיני באמונה שלמה.

וכך קיים רבי מאיר יחיאל עצמו את מה שדרש מאחרים והיווה הדוגמה האישית של: "צדיק באמונתו יחיה".

*

שיחותיו היו תורה שלימה. כל מי שבא לפניו באיזה ענין שהוא, לא נענה לו מבלי להשתמש באיזו הסברה תורנית מענין לענין באותו ענין וכל מי שיצא ממנו הרגיש שנתווסף לו משהו במבנהו הרוחני ובטהרת אמונתו בהשגחתו של מי שאמר והיה עולם. וחכמת החיים שלו היכן היא? הרי כל מי שבא להוועץ אתו באיזה ענין שלא יהיה אם זו היתה מדיניות כלכלית או ענין פרטי בכולם גילה את שורש הבעיה ומצא דרכים לפתרונה. והיה מעשה ובא אליו אחד מחסידיו שהיה עשיר גדול ועסקי: תעשיית ברזל. שמע רבי מאיר יחיאל את כל הענין והעיר הערות יסודיות שכאלה שראו בעליל שכל הענין הזה פתוח לפניו כבספר כתוב. ועצותיו היו ליתד פינה בשביל אלה שבאו לשאול בעצתו וליהנות ממנה. ורבי מאיר יחיאל ממשיך בד בבד עם הדרכת חסידיו גם בנייהול עניני העיר. מ"פדיונות" אין הוא נהנה והוא מתפרנס בצמצום ממשכורתו כרב העיר. שום הפצרות מצד העשירים שבחסידיו להטותו לקבלת כספים לכלכלת צרכי ביתו בהרחבה, לא הצליחו להשפיע עליו כלל.

הוא לא רצה לראות את עצמו כרבי. לא יכול היה לשמוע את המלה: רבי!...

רבש"ע! מה אתם רואים ביי? מה אתם רוצים ממני? היה צועק ונאנח כשבאו אליו להפקד ולבקש מזור ומרפא לגוף ולנפש. אני לא רבי!.. היה מודיע בתוקף – והלא תדעו כי כל אחד מכם צדיק ממני בדרכיו?... היה מתרעם עליהם.

*

שלושים ותשע שנים ישב רבי מאיר יחיאל על כס הרבנות האוסטרובצאית ומתוך זה שלושים ושש שנים נהג באדמו"רות. הוא עלה בסולם וכשעמד על שלביו של הסולם והאיר בתורתו מבעד לשלבים הגבוהים את כל היהדות הפולנית ואת כל העולם התורני – הכירו בו גם גדולי דורו.

מפיו הקדוש ומה שהעתיק לי מכת"ק ומכתבי בניו היקרים בנו יחדיו ר' יחזקאל וחתנו ר' דוד מגוסטנין ואמרתי אל לבי חמדה טובה גנוזה תחת ידי. בשעת המכנסים פזר, להיות דולה ומשקה עדרים מתורת רבי. יתבשמו זקנים ונערים באשר יהיו הדברים מסודרים בדפוס, אמנם בהיות מן הנמנע שיהיה בהסכמתו כדרכו בקודש בנוגע לענייניו, אחור נסוגתי כי יראתי... אבל אחריכך אמרתי עת לעשות לד' ואבטח במידת טובו וענוותנותו כי לא יקפיד עלי".

הספר מהווה בבואה לשיטתו בחסידות. בפתחה הכתובה על ידי רבי מאיר יחיאל עצמו (היתה גנוזה במגירתו) מתבלט הרעיון המרכזי של "סור מרע ועשה טוב". רבי מאיר יחיאל מודד ושוקל את הפסוק הזה ומעביר אותו בכור ההגיון שלו והוא עולה כפורח ומשמש מסד לתורת אוסטרובצא. בספר עצמו – שלל רעיונות ושפע של חשבונות הערוכים ומסודרים לפי כל כללי החשבון המדויק. (ראה הפרק: "גימטריאות – פרפראות לחכמה"). רבי מאיר יחיאל הטיף את הטפותיו בעל פה. בכתב – מעטים המה דבריו וכפי שהמלבה"ד כתב "נסוגתי כי יראתי" ונעמוד בפרק שיטת הלימוד על התופעה הזו המאירה את שיטתו בכללה. ואם כתב – לעצמו כתב שיהיו מזומנים אצלו לפרקים לשם עיון קל. וקל וחומר הוא שמיעט להתבטא בכתב בעת שביקש להטיף מוסר לחסידיו.

הטפתו של רבי מאיר יחיאל היתה קולעת למטרה וכבשה לה לבבות בטהרת ההגיון, בעדינות הביטוי ובאופני הגישה.

הסבתו לשולחן בלילי שבתות עם קהל חסידיו היה משום תענוג רוחני מיוחד במינו. כשהתחיל להגיד "תורה", היה כמעין המתגבר. רעיונות במוסר, בדרכי החסידות והסברות על האופי והמהות של עם ישראל, תורתו וארצו שטפו מפיו הזך כזרם בלתי פוסק והכל בהסברה פופולארית כזאת, שכל מי שהיו נהירים לו המושגים היסודיים בלבד, היה יכול להבינו.

וכך הוא מפתח את הסברתו הנפלאה על האמונה והחקירה. הקדימו לדון בנושא הרמב"ם והטור. בה בשעה שהרמב"ם מצדד בחקירה, מתנגד בעל הטורים לצורת החקירה במתרחש בכבשונו של עולם ומטיף רק לאמונה שאין עמה חקירה. רבי מאיר יחיאל מוכיח בשיחתו הנפלאה בשורת ראיות מאלפות שיש לחייב את שניהם, אבל השאלה היא: מי קודם למי? ועל כך באה התשובה: האמונה קודמת.

כיון שאפשר לאמונה בלי חקירה, אבל אי אפשר לחקירה בלי אמונה, חקירה שאין עמה אמונה – כפירה היא. יען כי רק מן האמונה יכול האדם לבוא לידי חקירה על מנת לחזק את אמונתו ולבססה וכשאדם שלם עם אמונתו – טוב כי יחקור אז במופלא ממנו. והגמרא מאשרת במסכת שבת (כא) "תחש קרן אחת היתה לו במצחו מלמד שטהור הוא". וההדגשה: "מלמד שטהור הוא" מרמזת שמי שאין לו אלא קרן אחת במצחו וזוהי דרך האמונה מובטח לו שטהור הוא...

שתי היסודות הללו ירדו כרוכים. אנו מוצאים כי בשמותיהם של בני משה: גרשום ואליעזר גם כן מובעת הכוונה הזו. אצל גרשום נאמר שמשוה קראו כך: "כי אמר גר הייתי בארץ נכריה" לאמור: חקרתי בשדות נכר ומתוך כך באתי למסקנה האמיתית על יחודו של הקב"ה, ואצל אליעזר נאמר שנקרא כך על כי אמר: "אלהי אבי בעזרי" – כלומר: האמנתי אמונת אומן במציאותו ויחודו של השם יתברך. ויש קבלה בידינו שגרשום רפה באמונתו יען כי חרש בשדות נכר.

וכן – ממשיך האוסטרובצאי את דבריו הנפלאים – אנו אומרים בתפילת שחרית: "אין כאלוקינו" ואח"כ: "מי כאלוקינו". שהרי לפי

מדברי ימי חייו של כ"ק רבינו הקדוש מאורן של ישראל זצוקלה"ה מאחד מתלמידיו המובהקים הרב הגאון החסיד המפורסם הר"ר לייביש ראזענבערג זצ"ל שהיה חבר לוועד הרבנים בעיר לודז, המפיצים אור בהיר על אישיותו הנפלאה של רבינו זצ"ל.

בבאה אליו בשני או בחמישי בשבת קודם התפלה השיב שתהי' בביהמ"ד בשעת התפלה וקריאת התורה, פקודתו שמרה, ועמדה להתפלל באחת הזויות של ביהמ"ד, ופתאום בעוד שחנה מדברת על לבה נפתח הארון לקרה"ת ופרכם העובר לצאת ותחי נפשה בידעה כי ולד חי בבטנה, וכשבשרה זאת להרה"ק זצ"ל, נבא ואמר לא אבן בבטנך אלא אבן טובה שיאיר את העולם, ויצאה מביתו טעונה ברכה, ואחר שנתגדל כ"ק מרן זצ"ל והי' פ"א אצל בנו הרה"ק רבי יעקב צבי זצ"ל מפאריסוב שמח לקראתו ואמר לו אנחנו מכירים עצמנו מאהבת נעורים, וכבודו מאד וברכו שיהא בנו כמותו, וכשם שנתקיים ברכת אביו, כן נתקיים ברכתו באדמו"ר שליט"א הממלא מקומו, ואולי מחמת זה הי' לכ"ק מרן זצ"ל תמיד ההוצאה והכנסה בקרה"ת.

ה) גם גידולו היה מתוך צער ודחק, אביו היה איש תם וישר ונחבא אל הכלים, ונהנה מיגיעו בזעת אפו, וכה סיפר כ"ק מרן זצ"ל, מעולם לא אהבתי שינה, אבי ואמי קמו כשעה ושתיים אחר חצות לילה לערוך ולאפות עגולים (בייגל) אחר חליטה ברותחין, והקיצותי גם אני בעודני קטן וישבתי לראות מעשיהם, ואחר גמר אפיה לקח אבי שני סלים גדולים חבשם על כתפיו משא כבד והלך לחלקם בכפרים והלכתי עמו, פעם אחת אמר לי בני אנו הולכים דרך יער הזה מדי יום יום אין תכלית הליכה למכור עגולים, רק איתא בשם הבעש"ט פ"י המקרא מד' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, יש תכלית נסתר שהכין השי"ת מצעדי גבר ונתן בלב אדם שיחפוץ דרכו לצרכו, והתכלית נעשה מאליו, כל כך יצאו הדברים מלבו ונכנסו ללבי עד שאני מרגישם תמיד, ובחזירתו הלך לביהמ"ד, וישב בקצה השלחן ולמד כשש שעות משניות וגמ' קודם התפלה, ואיש לא ידע העבודה שעבד מקודם, ואמו הלכה לביהכ"נ של נשים עם הסידור קרבן מנחה ושהתה איזה שעות ושבה לביתה עם הסידור רטוב ונוסף מדמעוטי, והיה עני גדול וחי חיי צער, ומעולם לא היה לו על שק קמח, וקנה לאחדים, רק כשנצרך ליומא דשוקא הלוח לו אחד על שק קמח, ואמר שמח'י אותו, ועכ"ז היה תמיד צהלתו בפניו, כמובן לא היה לו ליתן שכר לימוד כראוי, רק להיותו ילד שעשועים בתפיסה מהירה, הטיבו המלמדים באפס דמים או בשכר מועט, אבל כשהתחיל ללמוד גמרא כמעט למד איזה ענינים החל רוח שכלו לפעמו, והקיף את המלמד בקושיות

הרעותה לעם הזה, ב) למה זה שלחתי, ג) ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה, ד) והצל לא הצלת את עמך, כנגד ארבע גליות בבל, מדי, יון, ואדום, שנסתעפו ע"י מהירת הקץ של גלות מצרים כדי שבתשובת השי"ת ימתקו הדינים שבהן, וכן בסדר הגדה, הבן שואל ד' קשיות כנגד ארבע גליות, ובתשובת האב עבדים היינו ימתקו הדינים, ולכן היה דרכו בקודש כשבא לפניו ת"ח אמר, שישאל לו קושיא ותירצה, וראו בעליל שכיוון אז להמתקת הדינים, ויש לי הרבה סיפורים שעניי ראו ולא זר, ויוכל להיות ספר שלם מזה, אך אין רצוני כי אם להזכיר איזה זכרונות ממדותיו הקדושים.

ד) ואכתוב בזה סדר השתלשלות מהאי אילנא ברבא ותקיפא, דענפוהי סתרין לנא מכל סטרוהי, הנה זקניו, אבי אביו ואבי אמו דרו בעיירה קטנה סאבין, ובעת שדוכו את אמו לאביו לא רצו האבות לשמוע לא בסכסוך מהר ומתן כי שניהם אף שהיו עניים, להיותם חסידי הרבי ר' ירמיהאל זצ"ל בן היהודי הקדוש זצ"ל לא נחשב כסף בעיניהם, כי שתל אמונה ובטחון בלב חסידיו ומדת שמח בחלקו, תקיפים בדעתם שלא יחסר להם כעת הצורך, רק עיכוב מצד שאלת השמות שם החתן באחד משמותיו ר' אברהם יצחק ז"ל הי' שוה לשם אבי הכלה, אבל הקב"ה מזווג זווגים, בפרט שצפה למחצבת זרע קודש, נתן כח להשדכן, לא ייעף ולא יגע אף שלא קוה לשכר גדול מנדוניא מועטת, ולא נתן להם מרגוע עד שנסעו שניהם לרבם הקדוש להנות ממנו עצה, והסכים על השידוך, ולאחר החתונה תקרא האשה לבעלה בשם אחר שאינו שוה לשם אבי, ואחר החתונה נסע גם אביו להרבי ר' ירמיהאל זצ"ל ואחריו למאגלניצא, ואחר הסתלקות הרבי ממאגלניצא זצ"ל, הסתופף בצל בנו הרבי מגראדזיסק זצ"ל חתן הרבי ר' ירמיהאל זצ"ל, וכשהיה כ"ק מרן זצ"ל עובר בבטן אמו הצדיקת מרת חנה ביילה ע"ה, חלתה באמצע ירחי לידה ולא הרגישה תנועת העובר, ושפטו הרופאים שאינו עובר רק מקשה כאבן שנחוץ לחתכו שלא יקלקל חדרי בטנה, ונסעה לווארשא לדרוש כרופאים גדולים, וגם הם מהרו לשפוך דם נקי, ופקדו למהר לעשות חתן כי בנפשה היא אם תתאחר, כשמעה נבהלה מאד ושפכה כמים לבה נוכח ד' לתקנה בעצה טובה. השי"ת שמע תפלתה ונתן בלבה ליסע להרה"ק רבי יהושע אשר זצ"ל מזעליחוב אחי הרבי ר' ירמיהאל זצ"ל.

א) הכל יודעין גודל כחו של כ"ק מרן זצ"ל בתורה ועומק שכלו עד להפליא, קדושתו בעבודה וטהרה שקידש כל גופו כמלאך ד' צבאות, צדקתו ומדותיו הטובים, ומסירת נפשו בעד מצות ד' טובת ישראל, זקנים שבדור אמרו עליו הקרא וזרח השמש ובא השמש, אחר ששקעה שמשו של אדמו"ר הגאון הקדוש מאורן של ישראל זצ"ל ממאגלניצא זרחה שמשו של כ"ק מרן זצ"ל שנולד אחריו, והכי נקרא בשמו שהלך בדרכיו, כפי אשר קיבל מרבו אדמו"ר הקדוש זצ"ל מגראדזיסק, שקיבל מאביו הרבי ממאגלניצא זצ"ל, ותמיד היה תהלתו בפי כ"ק מרן זצ"ל, והזכירו בשם רבי (דער רבי פון מאגלניצא), ואמר שעיקר החסידות נתבסס אצלו, שנהג נשיאתו ברמה בשנת ת"ר שכתב הזה"ק (ח"א ק"י) ובשית מאה שנין לשיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא לתתא.

ב) אדמו"ר זצ"ל מגראדזיסק סיפר שאביו הרבי ממאגלניצא היה מפלפל גדול ולמד בכל יום שיעור עם תלמידים קודם התפלה, ולא הלך להתפלל עד שחידש איזה פלפול והיה לו ענינים גבוהים בזה, ודרכו היה בבואו לביהמ"ד להתפלל הניח טליתו על כתפו וקרא אליו הלומדים להגיד להם מה שחידש, ופלפלו בסותר ובונה, ואח"כ היה מתעטף בטלית ותפילין והתפלל, ובין פסחא לעצרתא למד סוגיא דשבעה נקיים, וכדרכו פ"א הגיד להלומדים מה שחידש, סתר אחד מהלומדים את החידוש, ונתחורו פניו ככותל סיד, וכראות הסותר עד כמה נוגע לו, רצה להעמיד החידוש על מכונו, ולא נתקררה דעתו של אבא, והיה נבוך מאד בצער גדול עד שחידש חידוש אחר נאה ומתקבל, וכן נראה אצל כ"ק מרן זצ"ל, שכל ימיו הי' מפלפל בעומק שכלו, אך כמה פעמים בבא אליו מר נפש ביקש מהעומדים לפניו להגיד איזה קושיא, וכשתירץ על נכון המתיק הדינים, ופ"א קרה שבפרידת מר נפש ממנו מתוך דבר פלפול נחמד, אחר עבור איזה חדשים הרצה את החידוש לאחד הרבנים, וסתר הדבר, ונזרק מפיו הקדוש, אוי, בזה פטרתי את מר נפש בתקות ישועה ואתה סתרת החידוש, והתבונן ורגז ואמר בחנם בבלת אותי הלא טוב הוא, וכן הי' כמ"פ כשבאו לפניו השוב"ם דמתא עם שאלת הריאה התאמץ להכשיר, וראו כולם עין בעין שבזה המשיך רפואה להחולים שבאו אז בהזכרה לפניו, ותומ"י נתרפאו.

ג) פעם אמר כ"ק מרן זצ"ל, משה רבינו שאל (בפ' שמות) ארבע קושיות: א) למה

ודקדוקים עד שנלאה להשיבו ובלבל יתר התלמידים שלא ידעו עדיין מאומה, וזה גרם שלא רצה המלמד להחזיקו, ובהפצרת אביו ספחו אחיו הגדול החריף ר' ירחמיאל ז"ל ללמוד עמו בין בחורים גדולים שלמד עמהם שיעור גפ"ת עם פ"י מהר"ם שיף, והוא השיג מקודם כל מה שיש במפורשים, ואמר מרן זצ"ל שבלמוד המהר"ם שיף טעם טעם גן עדן ועלה על כולם, שמע והוסיף לקח.

ו) בהיותו כבן עשר לקחו אביו עמו להרבי מגראדזיסק זצ"ל בכל רגל, והלכו מסאבין לווארשא רגלי, ובווארשא נתן להם קרוב על תעודת מסע במסילת הברזל לגראדזיסק ושם אכלו מה שהשיגו מן השלחן, ודרכו של הרבי להגיד אחר קידושא רבא דצפרא, תורה בהרבה קושיות, ותירץ כעין פלפול בדרך חסידות כידוע מספריו אמרי אלימלך ודברי אלימלך, ולו חסיד שנקרא ר' בערלי עילוי זצ"ל שה" שותה בצמא את דבריו, פעם אחת התאחר ובא אחר אמירת התורה ודרש מהשומעים ואין משיב דבר, ויען העלם והגיד כל התורה, ונתפעל הרהגה"צ ר' בערל עילוי ז"ל ואמר בוצין בוצין מקטפ"י ידיע, וביקש מאביו להניחו אצלו ולקחו לישיבתו, והשתדל בשבילו ארוחות ימים אצל נכבדי העיר, אבל אם מי מהם לא קיבלו בסבר פנים יפות התענה ולא אכל אותו יום, וכ"ק אדמו"ר מגראדזיסק זצ"ל סיפר לאחד מהאברכים שרצה לפתוח לבו לתורה, מהעמקות השכלי, והתשוקת התורה שהתלהב בכ"ק מרן זצ"ל, שפעם אחת אמר הרב ר' בערל למרן זצ"ל אחר התפלה בביהמ"ד לבוא אליו לשמוע פלפול נחמד על רמב"ם תמוה, ובתוך כך שלחו אותו החסידים להביא י"ש, ובהליכתו התבונן ת"י על הרמב"ם, ובין כך שבר הצלוחית, והזיק באצבעיו ונשפך דם מהאצבע ולא הרגיש, רק בזריזות ובהתלהבות הלך לר' בערל ואמר לו הפלפול, ושמח לקראתו שכיוון להת"י שרצה הוא לומר, ולהחסידיים נתן צלוחית של י"ש או שנשברה ולא הרגיש בכ"ז, ראה עד כמה היתה התשוקה וההתלהבות של הרב מסקיערניעוויץ לתורה, כן סיפר הרבי מגראדזיסק זצ"ל, והוא כעין דמצינו בגמ' שבת פ"ח גבי רבא דקא מעיין בשמעת'י וכו' וקא מבען אצבעתי' דמא, ולזה זכה כ"ק מרן זצ"ל שמסרו לו רזי התורה הנאמרים בלחשיה. גם שמעתי מכ"ק מרן זצ"ל שבעת היותו כבן י"א שנים חידש חידושים, והרבה פעמים כתבם על הארון הקודש בסיד (קרי"ד). וכשנתגדל לבן י"ז או י"ח שנים לקחו לחתן הר' המופלג מוקיר רבנן ר' אברהמ'לע ז"ל מווארקא, ושם

התאזר חיל בתורת ד' וביראת ד' טהורה, והיה ניעור בכל הלילות, ולא בא לביתו כ"א משבת לשבת, והרבה פעמים הלך כשש שעות בביהמ"ד בין העומדים באמירת תהלים כל הלילה כידוע לאנשים זקנים מעיר ווארקא אשר תהלתו בפיהם בזוכם התנהגותו בשנים הללו, ואז למד הספר ראשית חכמה בסתר כמעט מאה פעמים ואחד כאשר סיפר בעצמו, כן למד אז ספר מורה נבוכים בעיון רב בהסתר, ואמר שה" בכחו לעשות חיבור גדול על ספר המורה, והרטיב הכרים והכסתות בדמעות עיניו לזכות לתכלית האמת, ולמד תורה מתוך הדוחק בשקידה רבה, ובפירוש שמענו מפה קדשו, ששקד אז הרבה בלימוד הטור ובית יוסף ושה"י לו בווארקא בביהמ"ד טורים עם הב"י שהדפיסם הב"י בחייו, ולמד הרבה פעמים באלו הטורים, ואז יצא שמו לתהלה ולתפארת בשם העילוי מווארקא, ונודע לנו ענין נפלא שת"ח א' טווארקא הי' מלמד אצל הרה"ק ר' יעקב מבלענדיו זצ"ל, שלמד עם בנו הרה"צ ר' שלום ז"ל אבד"ק פשיטוק שה"י חתן הרה"ק הר' דוד זצ"ל מקשאנוב בן רבינו הגאון הקדוש מסאנז זצ"ל, וכאשר נסע על חתונתו לסאנז למד אותו המלמד שלו פלפול במס' ב"מ מכ"ק מרן זצ"ל שיאמר לפני הבחורים כמנהג, וכאשר התחיל הפלפול בא לשם הגאון הקדוש מסאנז זצ"ל, ואמר להחתן שיגיד לפניו הפלפול, וכאשר גמר הפלפול, התפלא הגאון הקדוש מסאנז ואמר מי הוא בפולין שיוכל לומר פלפול כזה, ואמרו לו שהוא מהעילוי מווארקא, וסיפר בנו הגה"ק משיניאווע זצ"ל לכ"ק מרן זצ"ל בעת היותו אצלו שבכל פעם שבאו אנשים מסביבת ווארשא לסאנז שאל אותם אביו הגאון הקדוש מסאנז על שלום העילוי מווארקא, וכ"ק מרן זצ"ל בכל פעם שסיפר מעשה הזו, אמר שמאד יש לו נחת רוח שדברי תורתו נאמרו לפני קדוש ד' הגאון מסאנז זצ"ל, ומאד הצטער על מה שלא הי' בימי נעוריו אצל הגאון הקדוש מסאנז, [ואז הי' הדרך רחוק מליסע לחוץ למדינה, גם מסתמא לא הי' לו על הוצאת הדרך].

ז) בשנת כ"ז לימי חייו נתמנה כ"ק מרן זצ"ל לרב בסקיערניעוויץ, בסיועת אדמו"ר הקדוש מגראדזיסק זצ"ל ובסיועת הגה"צ מקאליש זצ"ל, וסיפר מרן הקדוש זצ"ל, שפעם אחת כשהיה הגאון בווארשא הלך אליו לביתו לפלפל עמו, ומצא אותו מפלפל בתורה עם הרבה לומדים, ובתחילה לא השגיח עליו שלא ידע שהוא ת"ח, ובתוך הבאים כששמע ממנו ד"ת התחיל לפלפל עמו, והתרגש הגאון והניח כל הלומדים וכיבד אותו בכבוד

הראוי ביתר שאת עד שליוה אותו לחוץ, ואמר בפני כל העומדים, שזכות גדולה יהי' לו אם יוכל לראות שתלמיד חכם כזה לא יהיה בדוחק כ"א יתמנה על ידו לרב, ולכן נסע במכוון לסקיערניעוויץ והי' שם בש"ק פ' נצבים וילך ודרש נפלאה בהתלהבות, ופתח הארון הקודש ונשבע שהרב מסקיערניעוויץ הוא גאון וקדוש, וכל האנשים שהם במחלוקת עמו יענשו בעונשים מרובים ופיו פתח בחכמה, שאנחנו מתפללים ביהי רצון שבתהלים, ולחשוכי בנים תפקוד, ומעוברות של בני"י תצילם ואל המיניקות וכו' ואל ימשול וכו' פגעים בכל ילדי בני"י ותגדלם לתורתך וכו' ותצילם מעין הרע וכו' ואיתא במדרש אלף נכנסים למקרא וא' יוצא להוראה, נראה כמה יסורים וצער סובלים אלף נשים עד שתהיינה נפקדות בבנים, וכמה צער סובלות בגידול בניהן, ומכל אלה יוצא אחד להוראה, ועתה שכבר זכינו לזה הבן שהוא מאלף שיוצא להוראה בכל קצוי הארץ, איך ירהיב אדם בנפשו להקל בכבודו, ואחר הדרוש כשהלך לסעוד סעודה שלישית נקבצו אליו עולם גדול מבני העיר, ופיסס אח"כ ואמר להם דעו שכל הקללות שלי הם ברכות, כמ"ש בספרים שכל התוכחה מרומזת על ברכות, אבל תדעו פ' הפסוקים בנצבים פן יש בכם וגו' והי' בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך וכו' ורביצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה, שהפי' בשמעו ויבין בדעתו שכל דברי התוכחה הוא ברכות והתברך ע"י בלבבו אז ירצה לילך בשרירות לבו, אז תדעו שירבצו בו כל האלות כפי שכתובה ולא כפי הרמזים, ע"כ הזהרו שלא תתנגדו עוד ויהפכו הקללות לברכות, ומקודם שנתקבל לרב בסקיערניעוויץ ורצו המתנגדים שיהי' אצל הגאונים בעל ישועות ישראל ובעל נפש חי, וכשהי' אצל הגה"צ מקוטנא זצ"ל, בבואו אליו שאל אותו מה כחו בלימוד, השיב לו שיוכל ליישב כל קו' התוס' ביבמות מהחל ועד כלה [שהיה לומד אז מס' יבמות, ויש מכ"ק מרן זצ"ל חיבור נפלא על מס' יבמות שכ' אז], והתחיל להתווכח עמו בלימוד עד כי עלתה מלחמת התורה כלהב אש, ששכח כ"ק כרן זצ"ל עם מי מדבר ואמר בפה קדשו שבבואו אליו לדבר עמו הי' לו מקודם קצת פחד, ששמע גודל בקיאתו בש"ס וכל הפוסקים, ואח"כ כשהתחיל לדבר עמו בלימוד, קיבל חיות כמו דג שבא למים, ופלפל עמו עד שהי' ביניהם התווכחות גדולה בלימוד, והתלמידים שלמדו אצל הגה"צ מקוטנא סיפרו שלא ראו מימיהם התווכחות כזו, והגה"צ מקוטנא נתן מהודו

עליו בכבוד הראוי לאחד הגאונים, גם הגה"צ מקאליש כ' בהיתר הוראה בזה"ל, (אך יוכל זבוב קצוץ הכנפים להעיד על הנשר אשר יעוף בשמים), וא"א לספר עלי הגליון האהבה שהי' בין הגה"צ לכ"ק מרן הקדוש, ופעם אחת הי' בסקיערניעוויץ אצל כ"ק מרן זצ"ל וראה את כ"ק אדמו"ר שליט"א ילד קטן בן שנה מוטל בעריסה, נטלו על זרועותיו וחבקו ונשקו ואמר למרן הקדוש זצ"ל דברי הגמ' בתענית דף ה' בעובדא שהלך במדבר וכו' ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצלו נאה וכו' וכשביקש לילך אמר אילן אילן במה אברכך וכד' אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך, וכ"ק מרן זצ"ל סיפר הרבה בזה ולא ניתן לגלות כ"א מפה לאוזן, והרבה פעמים אמר הגה"צ מקאליש זצ"ל בשיעור עם תלמידיו חידושי תורה בשם מרן זצ"ל וכינה אותו דער הייליגער סקיעניעוויצער רב.

ח) בהיותו רב בסקיערניעוויץ כעשר שנים נהרו אליו תלמידים מכל קצוי ארץ, ומהם יצאו תל"ת רבנים מובהקים גדולי התורה, ולמד עמהם בסוגיות הש"ס שבחרו התלמידים, ולמד אותם דרכי הלימוד בעמקות השכל ובפלפול לאמתה של תורה, ומלבד הלימוד עם התלמידים הי' לו שיעורים לעצמו, והרבה לימודים בטוש"ע שלמד אותם בע"פ, והרבה שנים הי' מתנהג שלמד כל ליל עש"ק בעמידה עד אור הבוקר, אז התפלל והלך תיכף ללימודו בעמידה עד ליל ש"ק בלי הפסק, ואמר כ"ק מרן זצ"ל שאז בהיותו בסקיערניעוויץ למד כל הש"ס מפורים עד הפסח ולא הניח אז שום אדם אצלו, שלא יבלבלוהו מלימודו וכל השאלות צוה שאחד מהמורים יפסקו, ואז התחיל לענות את נפשו בצומות וסיגופים ולא אכל ביום רק שתה קאווע בחלב מתוק, והתאחר אכילתו בלילה עד גמרו השיעורים קבועים כמש"כ במדרש איכ"ר (פ"א) בר' צדוק דאכל חד גמזוז ופשטיט עלוהי מאה פרקין ולא הפסיק באמצע לימודו, וסיפר שפעם בא לשם ראש (נאטשאליק) חדש שהי' צריך לילך לקבל פניו, וכששמע שהוא איש רע וקשה ביקש לילך אליו עם סיעת נכבדי עיר, בתוך כך בא השר אליו והודיעו כי עומד במרכבתו סמוך למעונו, והנימוס שיצא לקראתו ולא רצה להפסיק ובא השר למעונו וישב בעצמו והביט עליו בלמדו, וכשגמר לימודו פייסו כי ידע שפת רוסיא, והשיב השר כי שבע רצון שיש בעירו רב כזה אשר הוא איש רם המעלה, וכל אשר ידרוש ממנו ימלא בקשתו, וכן פעם אחת הי' לו כן כשהי' באסטראווצא בא שר הפלך לביהכ"נ בראש השנה בעת שעמד כ"ק מרן

זצ"ל בתפלת שחרית, והמתין יותר משעה עד שסיים תפלתו, ואח"כ הלך אליו שר הפלך ודיבר עמו ולא השיבו מפני שאז הי' מנהגו לדבר בשבת ויו"ט בלשון הקודש, ואח"כ הלך על הבימה ואמר בפני כל העומדים שלא ראה מעולם איש אלקי כזה, והזהרו בכבודו.

[עוד טרם שנתקבל רבינו לרב באסטראווצא פנו ראשי העיר אל הרב הגאון והצדיק ר' גרשון העניך זצ"ל הרבי מראדזין לשים אותו אלוף לראשם, והוא נענה להם ונסע לשם והי' שם כארבע שבועות וחקר לדעת את העיר ואח"כ אמר להם כי יסע לביתו ומשם ישיב להם אם יקבל את הרבנות, והתשובה באה כי העיר נשאה חן בעיניו עיר חכמים וסופרים אבל מנהיגי העיר הם אנשים תקיפים והתנהגותם לא הוטב בעיניו ויהי' צריך להלחם אתם במחלוקת לשם שמים והרבה ביטול תורה יהי' לו, ולכן לא יוכל לקבל עליו את הרבנות, ואח"כ כשנתקבל רבינו לרב במוסכם כל העיר, ספרו לו מן מכתב של אדמו"ר מראדזין, ענה ואמר, דוד המלך בהספדו על שאול (שמואל ב' א' פסוק י"ח) אמר ללמד בני יהודה קשת, וקשה מה ענין זה להספדו של שאול, ועוד מדוע דוקא קשת ולא כלי זין אחר, אך הענין הוא כי טבע הקשת כי כל מה שכופפים אותו הוא מורה יותר למרחוק, ורצה דוד המלך להראות בזה דרך חדשה כי להכניע את השונאים אין טוב כמו שעשה שאול שהכניעם בגבורה כמו שעשה לנו בעיר הכהנים ולהגעונוים, אך הזין היותר טוב הוא הקשת זו מדת הענוה, דכל מה שאדם משפיל את עצמו יותר נכנעים שונאיו מלפניו, כמו שאמר הכתוב ומושל ברוחו מלוכד עיר, בזה שהוא מושל ברוחו, בזה עצמו הוא לוכד את העיר, וברצות ד' דרכי איש גם אויביו י שלימו אתו, וכן הי' רבינו בגודל ענותו, הכל היו נכנעים לפניו ביראת הכבוד, ושלום הי' לו כל הימים].

ט) כשנתקבל לרב באסטראווצא (ש' תרמ"ט) הפליג בפרישות להתענות בכל יום ולא אכל בשר ודגים חוץ בשבתות וימים טובים. ודרכו בקודש היה להתפעל מכל שותא דינוקא ושיחות שוטים שהכל בהשגחה, וכמ"ש בב"ב (י"ג) מיום שחרב ביהמ"ק נטלה נבואה מן הנביאים ונתנה לשוטים ולתינוקות. פעם אחת בישובו עם מסיבה עברה שוטית בחוץ ושברה זכוכית חלונו, שלח מהר לשאלה מה זה והשיבה, הרב חסיד גראדזיסק מדוע אינו נוסע שמה, בשמעו נסע תיכף לגראדזיסק ומצא את הרבי חולה, והיה להם לפלא בואו. פעם אחת בהיותו אצל רבו בגראדזיסק

סיפר שראה בחלומו את הרבי ממאגלניצא זצ"ל, ופלפל בחד"ת וסכסך עמו וצעק עד שהוצרך לבטל דעתו להודות לו, ותלה שזכה לראותו במה שעשה נחת רוח לבנו הרבי, השומעים התפלאו כיון שלא הכירו מהיכן יודע שזהו, והשיב אין שום ספק וברור כשמש שהיה הרבי ממאגלניצא, ודעו כי בישיבי בביתי יש לי ענינים נפלאים עם הרבי בחלום או בהקיץ אני מרגיש הכל בישיבי בביתי, ושאל אחד אם הרבי יודע מזה, השיב פעמים יודע ופעמים אינו יודע, והתפלא השואל איך אפשר לאמת אם א"י, והגיד לי ביחוד פ"א הי' לי ענין נפלא עם הרבי ובבואי אליו אחרי ימים ושחתי עמו מזה הרגשתי שא"י ועמדתי מרעיד, הגיד לי מה חידוש בעיניך הלא יוסף נראית לו דמות דיוקנו של אביו, ובמדרש שדבר עמו מאבני אפוד ויעקב לא ידע כלל שהוא חי, וגם סיפר שהרב ר' בערל עילוי זצ"ל נראה אליו בהשנה שלאחר פטירתו, בחלום בכל לילה ופלפלו בד"ת, ושמענו ממגידי אמת שפעם אחת בא כ"ק מרן זצ"ל לאדמו"ר הקדוש מגראדזיסק זצ"ל, ואמר צפרא טבא לרבי, אז אמר לרבינו זצ"ל, החיינתי בקראך אותי רבי שבזאת אהי' בטוח שיהי' לי חלק בג"ע, ולא יהי' חי' וכו', והשתומם כ"ק מרן זצ"ל ואמר לו הפלגות רבות שאדמו"ר מגראדזיסק זצ"ל אמר על עצמו, והשיב לו שכ"ז הוא מחמת גודל מרירות ושברון לב, וכ"ק מרן זצ"ל מספר בשבח אדמו"ר מגראדזיסק ובתוך הדברים אמר ששום איש לא יודע כמוני גודל שפלות רוח ושברון לב שלו, לפני הגיד כל לבבו, והפליג כ"ק מרן זצ"ל דרכו בקודש, שמבחוץ לא הי' ניכר שום דבר רק הכל היה בפנימיות כמאמר החכם צהלתו בפניו.

י) אחר ההסתלקות הרבי מגראדזיסק זצ"ל (ר"ח ניסן תרנ"ב) התחיל כ"ק מרן זצ"ל לנהג עדת ישורון, ונהרו אליו החסידים הגדולים שנסעו עוד להרבי ממאגלניצא זצ"ל ולשאר הצדיקים שבדור הקודם, ושתו בצמא דברי קדשו, ואי אפשר לתאר על הגליון ההשתוקקות והכסיפת נפש של המקושרים לרבינו, ממש נפשם קשורה בנפש רבינו, הרבה שנים בהתחלת הנהגתו היו החסידים נעורים כל הלילות לשמוע דברי אלקים חיים.

יא) כ"ק מרן זצ"ל היה הבריח התיכון של השלשה עמודי עולם, תורה, עבודה, וגמ"ח, הוא היה עמוד התורה, משים לילות כימים על התורה לא פסק פומיה טגירסא, הרואה אותו לומד בגמרא נתפעל כרואה את הכהן גדול קורא בתורה, בקדושה ובטהרה, ובנועם דברי חיים המשמחים לב ונפש שומעיהם, המשיך לבבות להגות

בתורה בעיון ובעמקות, וזכה שיתגלו על ידו דברים שלא שמעתן אוזן מעולם, הוא עשה פרפראות לחכמה בטעם וחשבון לכל דבר הקשה שיש בתנ"ך, וגילה סודות דרשות חז"ל, בגימטריאות, במילוי אותיות המקרא שהוציא אורם לעולם, ומלבד זה למד הרבה גמרא פשוט, ואמר בפה קדשו שחביב אצלו אמירת אמר רבא בפשוט, מכל חללי דעלמא, וכתב במכתב, להבל"ה, לכ"ק אדמו"ר שליט"א בעת היותו סמוך על שלחן חותנו הרה"ק זצ"ל ממעליץ בזה"ל תאמין לי בני שלאחר כל הפלפולים תודה לאל שאני אומר, אם אני לומד גמרא ורש"י כמו ילד קטן, אזי אני מחיה עצמי, ועל זה נאמר לאחר כל שיתך שתה מים, עכד"ק.

(ב) הרים עמוד עבודה זו תפלה, הוא היה כבן המתחטא לפני אביו שבשטים בתפילתו, והשומע תפילתו בבכיות והתמרמרות הנפש, בא לידי תשובה שלימה, והי' זמנים מרובים בעת שהעולם היה צריך לישועה היה מאריך כשלש שעות בכל תפלה, ותפלת מנחה התפלל תמיד בתפילין דר"ת, גם הי' לו גדרים וסייגים שלא הי' בגדר אנושי לעמוד בהם אלא בסייעתא דשמיא, ומסר נפשו בעד כל גדר וסייג שהי' לו, ואף שהי' חלוש וחולה ומוטל במטה לא שינה שום הנהגה טובה, ופעם אחת הי' מוטל במטה שהי' רגליו נפוחות, והי' הרבה רופאים אצלו בעש"ק בבוקר, ואח"כ לעת ערב אמר להמשטש שיביא לו עגלה שיסע למקוה, ונתפלאו כולם יען שהיו רגליו נפוחות ולא היה לו כח אפילו לעמוד מהמטה, איך אפשר שילך למקוה, ודיברו על לבו שימנע מזה, ואמר להם שלאיזה צורך נצרך הרגלים אם לא לילך עמהן למקוה, ופעם אחת הי' בעיר ראווה סמוך לטאמשוב בין המצרים, והיתה אז מחלתו אנושה עם יסורים גדולים, ובצווי הרופאים שלא יניעו אותו מהמטה אפי' מצד לצד, והיה לו חום הרבה, ובהגיע תשעה באב לעת ערב השליך עצמו מהמטה לארץ, ושכב כל הלילה על הארץ,

ובמוצאי תשעה באב התאמץ לילך בחוץ לקדש הלבנה במסירות נפש, ומיד לאחר קידוש הלבנה הוטב לו ונעשה כברי' חדשה, [זוכרני כי פעם אחת בתשעה באב היה גשם גדול ורבינו היה לו סנדקאות על ברית מילה, ולא רצה לנסוע בעגלה ולא לנעול את נעליו, והלך בפזמקיו מהלך רב בעת אשר מים היה על פני כל הארץ]. ופעם אחת היה בקראקא והיו השמים מתקדרים בעבים כל עת שהיו יכולים לקדש הלבנה, ובלילה האחרון לזמן הקידוש הי' עדיין התקדרות העבים, והי' מאד בצער, ונדר אז לצדקת רבי מאיר בעל הנס שלש מאות דולאר, ומיד נתן הכסף ליד הגזבר, ותיכף סרו העבים וקידש הלבנה בטהרתה.

ובשנת תרס"ג שהיתה מחלתו אנושה על אבנים במרה, והרופאים הגדולים נלאו למצוא לו תרופה והיסורים היו גדולים עד שלא היה אפשר בגדר אנושי לסבול אותם, אעפ"כ לא שינה דבר א' ממנהגו, ואז לקח לעצמו איזה פנקסים, וכתב אליהם ד"ת והמה בכתובים, ובאותה העת הי' אצלו הגאון הקדוש בעל שפת אמת זצ"ל ביום ד' או ה' דחנוכה, ואמר בפה קדשו ששמונת ימי חנוכה מסוגלים המה לרפואה דרפואה ניתנה בשמיני, והשיב כ"ק מרן זצ"ל שלפי דבריו צריכים להמתין עד ח' דחנוכה, ואני אין בכחי לסבול היסורים עד אז, אך איתא בגמרא מרגליות טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו ע"ה שכל חולה הרואה אותה מיד נתרפא, וכל צדיק הוא בחינת אברהם אבינו ע"ה הממשיך חסד ורפואה ותיכף כשרואים את הצדיק צריך להיות הרפואה.

(ג) עמוד גמילות חסדים נראה בו נפלאות, בצדקת עניי ארץ ישראל הרבה מאד, והביא ראייה למ"ש דהם בכלל עניי עירך ממ"ש יוסף הודה בארצו באמרו כי גונב גנבתי מארץ העברים ומשה לא הודה בארצו בשמעו בנות יתרו אומרות איש מצרי הצילני, ולכאורה יפלא, מה דמיון ליוסף הלא עמרם נולד במצרים ויוכבד

המשך מעמ' 5

מאסטרוצי זצ"ל מה הסמיכות בין שני הדברים, אלא שידוע בשם הספרים הקדושים, שהקב"ה אמר להביא מחצית השקל, ולא שקל שלם, כדי שכל אחד ירגיש שהוא עדיין חסר, וצריך להגיע לחבירו, ורק עם חבירו יחד, הוא יכול להיות שלם.

אבל צריך גם לדעת שאחדות הוא דבר מאד טוב, אבל

צריכים לתרום אבל רק מממון כשר

והאדמו"ר בעל ה"אמרי חיים" מויז'ניץ אמר, משמיעין על השקלים, שיתנו צדקה, אך בעת ובעונה אחת מזהירין על הכלאים, שלא יהיה בכסף הצדקה תערובת ח"ו של ממון שבא בדרכים פסולות, על ידי משא ומתן שלא באמונה, או בשאר דרכים לא כשרות,

שהקב"ה אומר, 'אל תביא לי כסף כזה כדי לנקות את המצפון שלך על החטאים שלך, אלא עדיף שלא תעבוד ולא תתן צדקה, מאשר תכשל באיסורים ותביא לי צדקה.'

(ווי העמודים - רבי יצחק זילברשטיין)

ממאורות הפרשה

”וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהִים
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה” (שמות לז, א).

תכלית ההתקהלות

המפרשים שואלים, מדוע הזכיר כאן ויקהל' מה שלא הזכיר כן בשאר הציווים. ושלושה טעמים נאמרו בדבר. א. המהר"ם אלשיך פירש, כי המשכן בא לכפר על עון העגל ולכן צריך תשובת המשקל, כי מעשה העגל היה בהתקהלות כאמרו ויקהל העם על אהרן" (כי תשא לב, א), לכן כשם שעשו את העבירה על ידי התקהלות כך גם התיקון צריך להיעשות על ידי התקהלות.

ב. הרב "אור החיים" פירש, כי בהיות ש"קָרָן עוֹר פְּנֵי מִשֶׁה" (שמות לד, לה) "וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁת אֱלֹהִים" (שמות לד, ל), לכן עתה הוצרך לומר ויקהל משה" שכינס את כולם כדי שיתעוררו ויתחזקו ולא ייראו ממנו.

ג. היות שעתה מצווה אותם על השבת, לכן הוצרך לומר ויקהל" לרמוז לנו שבשבת צריכים להתקהל קהלות קהלות לעסוק בתורה לכך נאמר ויקהל". כי תכלית השבת ניתן כדי ללמוד בו כמאמר הכתוב "זכור את יום השבת לקדשו" וכודאי לא משיגים קדושה אם מדברים דברים בטלים או קוראים עתונים, לכן אמר הנביא וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד וכבדתו מעשות דרכיך ודבר דברי". הרי מפורש שגם דיבור אסור, וצריכים לדעת כי עיקר העונג לקדוש ה' ולהקהיל קהילות ללמדם הלכות שבת, ועוד כי זה העיקר שאין השמחה שלימה אלא בהיות כל העם שומרי שבת. (קול יהודה - רבי יהודה צדקה)

משה רבינו הקהיל את כל עם ישראל כדי לתקן את חטא העגל

משה רבינו הקהיל את כל עם ישראל לצוותם על עשיית המשכן ועל מצות השבת. ובאריז"ל וכן הוא ברבינו הגר"א מבואר שמשה הקהיל את כל עם ישראל כדי לתקן את חטא העגל, שהחטא היה של כל כלל ישראל בכללות ככתוב ויקהל העם על אהרן ויאמרו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו", שזהו פגם נורא נוראות. שכמו שבמתן תורה היה את שיא הגילוי שהיה בכריאה, וכתב הגר"א שהגיעו 'כמעט' לדרגתו של אדם הראשון קודם החטא, שאז כל עם ישראל היו מאוחדים 'כאיש אחד בלב אחד', ואז נתקיים בישראל דברי המשנה באבות יפה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא', והגיעו לכך בגלל שהיו מאוחדים וכלולים כולם יחד, ולכן חטא העגל היה פגם כל כך נורא, שאת כל המעלה של האחדות לקחו לצד הרע שנתאחדו לעשות העגל ולעבוד עבודה זרה. ואף על פי שהערב רב הם אלו שעשו בפועל את העגל, מכל מקום עם ישראל נמשכו אחריהם מי במעשה ממש ומי במחשבה כמו שמבואר בחז"ל. והרמב"ן כתב שלא היה זה עבודה זרה ממש, ומכל מקום בפשטות הכתובים לא משמע כדבריו ואכמ"ל. ושם באמת התחיל בדקות ולא

ממש בעבודה זרה אבל מזה נמשך לעבודה זרה. וחזינן חומרת החטא כמבואר בגמרא (סנהדרין קב, א) שאין לך כל פקידה ופקידה שאין בה מחטא העגל שנאמר "וביום פְּקֻדֵי וּפְקֻדָתַי" (שמות לב, לד). וחומרת החטא גדולה מאד, משום שהיה בכללות כל עם ישראל.

(דרכי שמואל - רבי שמואל אויערבאך)

התקהלות טובה כדי לכפר על ההתקהלות הרעה של חטא העגל

בחטא העגל הוכיחו את כח הרע של ההתקהלות - ויקהל העם על אהרן" (לעיל לב, א), ולתיקון חטא זה היה צורך לעשות התקהלות לטובה.

בהמשך הפרשה נרמז שהנשיאים התעצלו להביא לנדבת המשכן, ולכך נחסר אות י' משמם, ונכתב "הנשיאים" (להלן פסוק כו). וזה מורה שהיה חסר להם כח האחדות עם שאר בני ישראל. ולכך תיקונם היה להביא את אבני השוהם והמילואים שמסמלים אחדות עם האבות והשבטים.

(בית ישראל תשכ"ז)

יש לדקדק, מדוע חזר וציוונו על מצות שבת דוקא עתה אחר מעשה העגל?

ונראה לי על פי דאיתא בגמרא, כל המשמר שבת כהלכתה אפי' עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו עוונותיו, לזה הקהיל אותם ואמר להם, "אתם חטאתם חטאה גדולה" שעבדתם עבודה זרה על כן תשמרו השבת כהלכתה והקב"ה ימחול לכם...

(שארית יעקב)

בטעם שהקהיל כעת משה רבינו את ישראל

כבר דקדקו חז"ל שלא מצינו בכל התורה כולה פרשה שמתחלת ויקהל" אלא זאת בלבד.

ועוד יש להבין מדוע מצינו בשמואל שהלך בעצמו אל העם, ומשה רבינו ע"ה שהיה עניו מכל אדם הקהילים אליו.

ונראה כי משה רבינו ע"ה השתדל לתקן חטא העגל כי ישוּבו בתשובה שלמה, נתנו זהב לעגל - נתנו [כנגד זה] למשכן; אכלו ושתו וקמו לצחק - תחת זה שבו אח"כ ויתאבלו 'ולא שְׁתו אִישׁ עֲדָיו עֲלָיו' (שמות לג, ד); מתחלה אמרו 'כִּי זֶה מִשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הָעֵלְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מֶה הָיָה לוֹ' (לעיל לב, א) ויפנו עורף לתורתו מפאת עוצם מדריגתו הנשגבה מבינתם שלא יכלו להדמות אליו וללכת בדרכיו נכי עולה בין שרפים ושרוי בלא אכילה ובלי שינה וקרוב יותר לעולם המלאכים] ואחר כך שבו גם על זה וקמו שכתוב "וּמִשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֱהָל וְכוּ' וְהָיָה כָּל מִבְּקֶשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֱהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מְחוּץ לַמִּחֲנֶה" (שמות לג, ז), וכתוב "וְהִבִּיטוּ אַחֲרַי מִשֶׁה" (שם פסוק ח), כי הביטו על הליכות דרכו בקודש צדקתו ומדותיו החמודות ונכפפו להדמות לו וללכת בדרכיו.

בעונג אכילה ושתייה קצת, דהרי הם מתענגים בלמודם כל ימי השבוע (ב"י סי' רפ"ח בשם ירושלמי).
וב"משנה ברורה" ס"ק ו': ולדרוש וכו' - והעיקר יהיה אז ללמד לרבים את חוקי האלהים ואת תורותיו להורות הלכות שבת והאסור והמותר גם להמשיך לב השומעים באגדה המדריכים את האדם ליראת שמים וכדאיתא בילקוט ריש פרשת ויקהל אמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת וכו' להורות לישראל איסור והיתר וכו' ולא כמו שנוהגין עכשיו [ב"ח ומ"א].

וְיִקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות לה, א).

רק בעובדי השם שייך המושג "ויקהל" כלומר אחרות אמיתית יש לדקדק כיון דכתיב "כל עדת בני ישראל" לא היה צריך לומר "ויקהל", כמו בריש פרשת קדושים שנאמר גם כן בהקהל כמו שפירש רש"י שם, ואעפ"כ לא נאמר שם "ויקהל", כיון דכתיב "כל עדת בני ישראל", וכן בריש פרשת "אלה הדברים".

ויש לומר דהנה לא שייך קהלה וציבור וחיבור בעובדי עבירה, ואפילו אלפים הם, הכל כיחידים נחשבים, ונחשבים כל אחד לעצמו, אך בעבודת השם הם נקהלים הכל נפש אחד, והיינו דקמשמע לן כאן, כי ברדתו מההר ביום הכיפורים ונתכפר להם עון העגל אז ויקהל משה, כי עד עתה היו נפרדים.

ועל פי זה יש לבאר, הא דטומאה מעכבת את היחיד מלהקריב קרבן, וצריך ליטהר באפר הפרה ואז יקרב לעשותו, אמנם זהו דוקא ביחיד אבל בציבור אינו כן, אלא טומאה הותרה בציבור, ואינם צריכים אפר פרה, וקשה דאפר פרה בא לכפר על עון העגל, וא"כ אדרבא עיקר החטא היה על שנקהלו בציבור על אהרן ואמרו "עשה לנו אלהים", והסכימו ברבים לפרוק נזמים לעגל, וא"כ איך נהפוך הוא שציבור אינם צריכים אפר פרה. ולפי הנ"ל אתי שפיר, כי לא שייך קהלה וציבור בעובדי עבירה (תו"מ ר"ח ד"ה ויקהל ג').

מרן ז"ל ה"חתם סופר" כתב שם עוד, וז"ל: "אמנם הא דבעבודת ה' הכל אחד, זהו משום שאנו עובדים את ה' בלי טעם, רק כאשר צונו ה' אלקינו, לאהבתינו אותו, וכיון שאין בו חילוק טעמים אין כאן חילוק ופירוד מחשבות". ובענין זה כתב מרן ז"ל עוד במקום אחר (דרשות פ"ז: ד"ה ויקרא וד"ה ועד"ז, ושם צ"ה. ד"ה בפ"ק): "כתיב (ויגש מו, כ) 'כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים'. פירש רש"י, בעשו ששה נפשות היו וכתיב נפשות לשון רבים, הואיל ועבדו לאלהות הרבה, ויעקב שבעים היה וכתיב נפש לשון יחיד מפני שהם עובדים לא-ל אחד עכ"ד. מה שכתב רש"י הואיל ועבדו לאלהות הרבה, אינו מוכרח שזה עבד לחמה וזה ללבנה, דאפשר שתועבה אחת לכולם, אך יהי' איך שיהי', יעבדו מה שירצו, אפילו יכירו את השי"ת מכל מקום עבודתם לצורך עצמם, זה שיזכה לעושר וזה שיזכה לכבוד וזה לאריכת ימים, נמצא

אך על דבר אחד חסרה להם תשובה לתקן חטאם דכתיב "ויקהל העם על אהרן" כי עשו כנסיה שלא לשם שמים ונקהלו כאגודה אחת לעשות הרע בעיני ה'. והבט וראה מאי עלתה מכנסיה כזאת, ואוי לדור אם הערב רב מקהילים קהלות ומתארגנים לאגודה אחת, ועליהם היה לתקן גם חטא זה ולהקהל לשם שמים לשמוע בקולו של משה ולעשות כנוס לצדיקים לעבוד את ה' באגודה אחת ובלב אחד ועצה אחת, ולכן נאמר כאן "ויקהל" משה כדי לכפר אותו "ויקהל" העם הנאמר גבי עגל (אח"כ מצאתי כעין זה בשם מדרש תנחומא).

והבט וראה מה עלתה עתה מקהלה הזאת, שמירת שבת קודש ובנין המשכן. ומעתה אתי שפיר מדוע לא עשה משה רבינו ע"ה כמו שמואל הנביא ללכת בעצמו אליהם. ור"א כהן האיתמרי זי"ע כתב כי לכן נאמר כאן "ויקהל משה" יען דמצינו בפרשת כי תשא (לב, כז) שאמר משה לבני לוי "כה אמר ה' וכו' שימו איש חרבו על ירכו וכו' והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו וכו' ויפל מן העם ביום ההוא כשלת אלפי איש", ובודאי היתה שנאה גדולה בלב בני המשפחות על שבט לוי ונעשה פירוד לבבות בשביל זה, לכן הקהילים משה עתה לצוותם על המשכן שזה כפרתם ושיהיו באמת באחדות גמורה בלי שנאה וטינא בלב מאחר שהכל נעשה על פי ה' והכל בצדק ומשפט. והוא על דרך שמצינו סוף פ"ו דסנהדרין כי אחר שהומת הנדון על פי בית דין שהקרובים היו באים ושואלין בשלום הדיינים ובשלום העדים כלומר דעו שאין בלבנו עליכם כלום שדין אמת דנתם ולא היו מתאבלים, כן גם בכאן הקהילים משה להראות כי אין בלבם שנאה וטינא מאחר שהכל נעשה על פי ה' ועליהם לעסוק במלאכת המשכן באחרות גמורה. (כרם הציבי - רבי צבי הירש פרבר)

בילקוט שמעוני כאן (רמז ת"ח), אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת כו'.

וצריך ביאור למה דוקא על הלכות שבת זה נאמר.

וי"ל כמו שבשבת המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי לכל דבריו ומורידין ולא מעלין שהרי הוא כאילו מכריז שהקב"ה לא ברא העולם ואין צריך לשמוע לו, כמו כן כשמכריזים ברבים הלכות שבת כאילו מכריזין שהקב"ה ברא העולם וצריך לשמוע לו. (טעמא דקרא - רבי חיים קניבסקי)

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת (סימן רצ סעיף ב): 'אחר סעודת שחרית קובעים מדרש לקרות בנביאים ולדרוש בדברי אגדה, ואסור לקבוע סעודה באותה שעה. הגה: ופועלים ובעלי בתים שאינם עוסקים בתורה כל ימי שבוע, יעסקו יותר בתורה בשבת מתלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימי השבוע, והת"ח ימשיכו יותר

הטעם מה שנאמר בהקהל דוקא, יש לפרש כי במתן תורה נאמר (שמות יט, ב) "ויתן שם ישראל נגד ההר", ודרשו חז"ל כאיש אחד, שהיו כולם שלמים מותאמים באחדות גמור מצד הקדושה שהוא מקום הייחוד, ועל ידי העגל חזרו למקום הפירוד וקצצו בנטיעות, וכמו שאמרו דביעקב כתיב (שמות א, ה) "שבעים נפש", ובעשו כתיב שם (בראשית לו, ו) "נפשות", ועל כן כאן שבא להזהירם על מעשה המשכן לכפר על עון העגל הוצרך להקהילם באחדות להשיבם אל הענין שהיו בו במעמד הנבחר. (ארץ חמדה)

אחדות בזמן בניית המשכן

הרה"ק ה"בית ישראל" זי"ע אומר (תשי"ב, תשכ"א) שנרמז להם ענין האחדות דוקא בזמן בניית המשכן. כי בית המקדש נחרב בעבור שנאת חינם (יומא ט, כ), וכשרוצים שתשרה השכינה במעשה ידיהם, עליהם להתחזק יותר באחדות, כדאיתא במשנה באבות (פ"ג מ"י) "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו".

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִתְּיָה לְכֶם קַדְשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה'"

(שמות לה, א-ב).

קשה, אמר "אלה הדברים" לשון רבים, ולא הזכיר אלא מצוה אחת, שביתת שבת.

וי"ל, להורות נתן דכל המחלל שבת בפרהסיא ככופר בכל התורה כולה, והמקיימו כאלו קיים כל התורה, והוא שפיר "אלה הדברים" לשון רבים. וכדי לרמז שזהו דוקא בפרהסיא ולא בצניעא על כן כתוב כן סמוך ל"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", שאז הוא "אלה הדברים", לשון רבים, ככל התורה כולה (ח"ס קמ"ט ד"ה אלה).

(חתם סופר)

הנה באמירה זו לא מצינו שאמר להם דבר אחר חוץ מענין השבת ואם כן היה לו לומר רק "ויקהל משה וכו' ויאמר אליהם ששת ימים תעשה מלאכה", ומדוע הוסיף ואמר "אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם".

ונראה לפרש על פי אומרים במדרש (הובא בילקוט שמעוני בפרשה זו) אמר לו הקב"ה למשה רבינו ע"ה קהילות עשה לך ודרוש לפנייהם הלכות שבת וקדושתו ומעלת שכר השומר אותה כהלכתו. ואמרו רז"ל כל המשמר את השבת כאילו שמר את כל התורה, וכל המחלל את השבת כאילו חילל את כל התורה כולה. והטעם לזה כי השבת הוא אות וסימן שיש אלוה בעולם והוא בראו בששה ימים ונח ביום השבת, וא"כ המשמרו מעיד על כך, והמחללו כאילו כופר בהקב"ה ובתורתו. וזהו שנצטוו משה לומר לישראל גם את ענין השבת וגם החשיבות למשמר השבת וחומר המחללו דהוא שקול כנגד כל התורה, וזה מה שהוסיף ואמר "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם"

עובדים לאלהות הרבה, זה עובד ממונו וזה כבודו וזה חייו, וזהו פירוד נפשות ונקראו נפשות לשון רבים. [אמר המאסף: עיין בראש השנה דף ד ע"א דהאומר סלע זו לצדקה על מנת שיחיה בני ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא, רק בישראל הרי זה צדיק גמור אבל לא בעכו"ם. וזה סיוע לדברי רבינו כאן].

אמנם בני יעקב מחשבותם של כל אחד פונה לנקודה אחת, לעשות רצונך אלקי חפצתי, וכל חפצי העולם כלא חשיבי רק לעשות נחת רוח למי שאמר והיה העולם. כי אנחנו עם ה' הולכים בכוונה אחת בשם אלקים חיים ומלך עולם לדבקה בו לבד, לעשות נחת רוח לו ולא לנו ה', ועל כן כתיב ביעקב, נפש. אך אח"כ בהיותם במצרים ומשכו עליהם טומאת ערות הארץ ונתבלבלה מחשבותם ונפנו למחשבות אחרות, נשתנה הדבר, וזהו דרמז שם (סוף פ' ויגש) "וישב ישראל בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאוד", שלא היה עוד נפש אחת לבית יעקב אלא וירבו מאוד. ועל פי זה יש לפרש מש"כ (ויחי מ"ט א') "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם" וגו', ויש לדקדק אחר שכבר קרא לבניו ועמדו לפניו מה צריך לומר האספו, אלא ביקש מבניו האספו ויהיו כולם נפש אחת אדוקים במחשבתם. וזהו מה שאמרו חז"ל דאם יש שלום בישראל אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט במשום אופן בעולם, וענין השלום אין המכוון בין איש לרעהו לבד, אלא הכוונה כנ"ל, ואז אין כל אומה ולשון שולטת בהם. עכדה"ק. (אורות חתם סופר)

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות לה, א).

עד הקמת המשכן היו הבמות מותרות, וכל אחד היה רשאי לעשות במה בכל מקום שרצה ולהקריב עליה קרבנות. עם בניית המשכן נאסרו הבמות ליחידים, והותר להקריב רק במשכן ששייך לכל העם. אם כן ה"ויקהל" מהווה את מטרתו האמיתית של המשכן ללכד את העם וממילא זו ההקדמה המתאימה לבניית המשכן.

וכיון שגם השבת מהווה כח המלכד את כל ישראל, כפי שמובא בזהר (ח"ב קלה, ב) "כולהון מתאחדין ברזא דאחד", לכך נסמכה למצות המשכן.

(מעיינה של תורה בשם הרבי מסוכטשוב)

דרך לתשובה על ידי התאחדות טוב

אמר הרה"ק ה"אמרי אמת" זי"ע, בניית המשכן באה אחר חטא העגל, ומשה רבינו הקהיל את בני ישראל מפני שרצה להראות להם שהדרך לתשובה והתקרבות לה' יתברך היא על ידי שמתאחדים לעשות טוב, מפני שאז נידחים כל המכשולים. כנאמר (הושע ד, יז) "תָּבוֹר עֲצָבִים אֶפְרָיִם הֵנַח לוֹ", שאף בשעה שנכשלים בעבודה זרה. אם אחדות שורה ביניהם אינם נענשים (בראשית רבה לח, ו). וכל שכן כשהאחדות היא עבור מטרה טובה. (ליקוטי יהודה)

דהיינו דהמשמר השבת נחשב לו כאילו קיים כל הדברים אשר צוה ה' לעשות, ולהפך במחללו ר"ל.

(אמרי ברוך - רבי ברוך אברהם טולדאנו)

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים וְגו' שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדְשׁ וְגו' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר, קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה לַה' "

(שמות לה, א - ה.)

שלא יהיה אפילו הרהור חילול שבת

משה רבינו הקדים שבת למלאכת המשכן והקב"ה בפרשת כי תשא איחרו אחר מלאכת המשכן, כי משה רבינו הקדים ציווי השבת, כדי שאפילו לא יהרהרו ישראל במחשבתם לעשות מלאכה בשבת, על כן הקדים להם שבת, שידעו כבר בשעת ציווי המלאכה שאין לעשות בשבת. משא"כ הקב"ה שאמר למשה, והוא בעצמו לא יעשה המשכן, אלא יצוה לאחרים, אין קפידא אם יהרהרו שאחרים יעשו בשבת, על כן איחר לו את השבת (ח"ס ק"ג ד"ה מרע"ה).

(חתם סופר)

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה" (שמות לה, א.)

פירש רש"י, למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר, והוא לשון הפעיל, שאינו אוסף אנשים בידים אלא הן נאספים על פי דבורו.

ולמה הרחיק רש"י האסיפה בידים, ואמרו הלשון כאלו היה מן הנמנע ובלתי אפשרי?

ונראה לפרש שרמזו כאן למה שכתב בעקידה שמאמר "לא תבערו אש" הוא אזהרה על אש המחלוקת המצויה ביום השבת, מצד שנרפים הם מכל המלאכה על כן הם מציתים אש המחלוקת אצל כל פינה, ועל זה נאמר "ויקהל משה" שהוכיחם שיהיה קהילת יעקב באגודה אחת, והקהלה זו בודאי מן הנמנע שתהיה בידים כי מן נמנע לקרב הלבבות בידים כי אם על פי דבורו ומוסריו הם נאספים להיות באגודה אחת, וזה עשה למחרת יום כפור כי ביום כפור היה השלום מתווך ביניהם... וראה מנהגם שמיד למחרת יום כיפור חזרו לשנאתם ככל אשר אנחנו עושים היום איש הישר בעיניו ובלתי ישר בעיני אלהים ואדם, על כן הוכיחם משה על זה. (עוללות אפרים)

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה" (שמות לה, א.)

גם לאחר יום כיפור צריכים עדיין לחזור בתשובה

פירש רש"י, למחרת יום הכפורים. וכתב על כך בספר "עוללות אפרים", לא רק בערב יום כיפור, יש להקהל ולעשות גדרים וסייגים במצוות, אלא גם למחרת יום הכיפורים, יש להתקהל וללמוד, ולחיות בשלום ואחדות.

"וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדְשׁ שֶׁבֶת שְׁבִתוֹן לַה' "

(שמות לה, א - ב.)

יש לדייק למה אמר "אשר צוה ה' לעשות", הלא שביתה בשבת הוא שב ואל תעשה.

ועוד יש לדייק אומרו "אלה הדברים" ואיננו אלא מצות שבת לבד.

ונראה לעניות דעתי, כי בשמירת שביתה שבת בשב ואל תעשה הוה ליה כמקיים כל התורה כולה. דמעלים לו כאילו באו לידו כל מצוה ומצוה ועשאה אלא שהניחה מפני איסור עשיית מלאכה בשבת. והיינו דכתיב (ישעי' נו, ב) "אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וּבֶן אָדָם יִחְזֹק בָּהּ שֹׁמֵר שְׁבִת מִחֻלְלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת פֶּלֶא רָע". דכל שומר שבת מחללו הוי כאילו עשה כל טוב. על כן אמר "אלה הדברים" לשון רבים. וזהו דאמר "אשר צוה ה' לעשות", אע"פ שהשביתה היא שב ואל תעשה. (ח"ס ק"ג ד"ה ויקהל א' ותו"מ ר"י ד"ה אלה א'). (חתם סופר)

יש לפרש מה שכתב "לעשות אותם", שהוא על דרך מה שכתוב (בראשית ב, ג) "אשר ברא אלקים לעשות", שפירשו המפרשים לחזור ולעשות, שנטע אלקים בהעולם כח לעשות תולדותיהם כיוצא בו, עיין רמב"ן, והכא נמי אמר כן לענין דברי תורה, "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם", פי' אלה הדברים, דברי התורה, אשר צוה ה' לעשות כיוצא בהם, ויש בכלל זה מה שאמרו חז"ל (חגיגה יד, א) תלמיד המחכים את רבותיו, שהתלמיד כשעוסק לשמה הרי הוא נעשה צינור להחכים רבו בסוד אור חוזר, וזהו שאמר כאן משה לבני ישראל, הדברי תורה שאני אומר לכם אותם הדברים צוה ה' לעשות אותם, שתעשו מהם תולדותיהם כיוצא בהם, שעל ידכם אתחכם אני וכל רבותיכם (ח"ס ק"ג ד"ה אלה).

(חתם סופר)

כעין הרעיון הנ"ל כתב מרן ז"ל בכמה מקומות, וז"ל "כל שהתלמיד מכין עצמו לשמוע מרבו, מיד ניתוסף שפע אלקי על הרב, ויפתחו לו מעינות החכמה ממעל, וממנו על התלמידים, נמצא התלמיד ע"י הכנתו להטות אזנו לשמוע הרי הוא המשפיע על הרב, ואח"כ חוזר הרב להשפיע לתלמיד (דרשות ל: ד"ה האזינו, ושם רל"ז: ד"ה פסוק), וכתב עוד: "כל עוד שהממונה והראש מוסיף אומץ בה, ימשכו העם אחריו, וכל שימשכו אחריו, בזכותם יזכה להוסיף יותר אומץ, ואח"כ יחזרו וימשכו אחריו, והוא יחזור ויוסיף אומץ, וכן לעולם עד אין תכלית" (ח"ס במדבר ל"ד ד"ה והקרבת).

(אורות חתם סופר)

"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדְשׁ שְׁבִת שְׁבִתוֹן לַה' פֶּלֶא הָעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת" (שמות לה, ב.)
וברש"י: "ששת ימים" - הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת.

אומרו "וביום השביעי שבת שבתון", ואז עי"ז "לא תבערו אש בכל מושבותיכם" שלא תגרמו שתבער אש במושבותיכם.

ונמצא בספרי אגדות על גאון אחד שמו רבינו שמשון שהיה שכנו מחלל שבת, ותבעו רבינו שמשון לדין תורה, ואותו שכן לא הבין על מה ולמה תובעו כי השכנות ביניהם טובה ומעולם לא הזיקו בשום דבר, ובכואם לבית דין נתבקש רבינו שמשון לנמק את מהות התביעה ואמר לדיינים הלא אמרו חז"ל שאין הדליקה מצויה רק במקום שיש חילול שבת, וכיון שמחלל השבת גר בסמיכות לי הרי יש לחשוש שמא תהיה דליקה ואפסיד את רכושי. על כן או שיקנה ממני ביתי שלי או שיקבל על עצמו אחריות למקרה של דליקה. ואותו אחד הבין מיד כמה קשה עוונה של שבת וקיבל עליו לעשות תשובה ולשומרה מעתה.

(אמרי ברוך - רבי ברוך אברהם טולידאנו וכדברי החיד"א בסמוך)

יובן במה שאמרו פרק כל כתבי (שבת ק"ט, ב), אין הדליקה מצויה אלא בבית שמחללין בו שבת, וזה שכתוב "לא" תהיו סיבה להבעיר "אש בכל מושבותיכם", אם תחללוהו. וכזוהר איתא דהרשעים בגיהנם ביום שבת נחים, לבד ממחללי שבתות. וזהו שכתוב לא תהיו סיבה בחילול שבת, להבעיר "אש במושבותיכם" בקבר. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כתב יד. שוב ראיתי דגם רבינו אפרים ז"ל פירש כפירוש הראשון, והבאתיו על שפ"ת הנחל (אות ד') בס"ד.

(חומת אנוך אות ג' - החיד"א)

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (שמות לה, ג).

כתב רבינו יצחק עראמה בעל "עקידת יצחק" זצ"ל: יום השבת נועד להיות מיוחד אל עסק הבורא יתברך, והחמירה התורה מאד מעשות בו שום מלאכה מאבות המלאכות ומכל תולדותיהם, וחייבה בסקילה את העובר על ציוויה. ועוד למדו מריבוי הכתובים שאפילו המחשבה בעסקיו אסורה (מכילתא יתרו פ"ז). אך חששה התורה שאם יפנה לבבו מהמלאכות המעשיות, יהיה לו פנאי להתעסק במשאות שוא ודברי רכילות ולשון הרע, על כן הזהירה התורה "לא תבערו אש" - ואין הכוונה רק על איסור אחת מל"ט מלאכות המשכן, אלא גם על אש השנאה העלולה להתפרץ כאשר אנשים מתקהלים בבתי כנסיות ומתפנים לדיבורים אסורים, לשון הרע ורכילות המטילים שנאה וקנאה בין איש ובין אחיו, וגורמים רעה ומיתה לאנשים החוטאים בהם. וכל זה ראוי שנלמד מסמיכות בנין המשכן לציווי על השבת.

(עקידת יצחק שער נה)

מוסיף ה"כלי יקר" על דברי העקידה שלכן נאמר "ויקהל" לפני "לא תבערו אש". לרמז שהדרך שיהיו תמיד באגודה אחת היא על ידי שלא יבעירו את אש המחלוקת.

וקשה למה צריך אזהרה, מהיכא תיתי שמשכן דוחה את השבת, וכי יש הוה אמינא שכתובת ס"ת ידחה את השבת, ואדרבא, במקום ששבת נדחית ילפינן מקראי, כמו בקרבנות ציבור?

אינני יודע את הפשט כאן, אבל אני רוצה לומר משהו: כל חטא העגל היה לפי פירוש הרמב"ן (לעיל לב, א) כעין "מצוה הבאה בעבירה", שרצו להעמיד תחליף למשה רבנו כדי לכוון יותר טוב, ומזה יצא קלקול. לכן בא משה להזהירם שלא ידחו עוד פעם עבירה בפני מצוה, שהיה אפשר לחשוב לזלזל קצת במצוות שבת - שהלא עוסקים בבניין המשכן.

זה היה אחד מיסודותיו של ר' ישראל סלנטר ז"ל שהאדם בעבודתו צריך להישמר ממצוה הבאה בעבירה. הוא קרא לזה "פרומע נגיעה". ידוע המעשה שיהודי פעם התעטף בציצית ותפח בציציותיו על הפנים של ר' ישראל ואמר לו רבי ישראל, מה אני אשם שאתה ירא שמים? כל מעשה שמספרים על רבי ישראל הוא מעשה רב וצריך לימוד, וכאן רצה רבי ישראל להראות לו איך המצוות תאבדנה ממנו בגלל שהוא לא נזהר מעבירות. רבי ישראל אמר משל על זה, כשהמגיד אומר דרשה וכולם רוצים להתקרב כדי לשמוע יותר טוב, ובדרכם יכולים לעבור על כמה וכמה עבירות, לדחוף אחרים ולדרוך על רגליהם, לכעוס, ולהתרגז, וכל זה בדרך לשמוע דרשה של מוסר ויראת שמים. זה אחד מהחידושים של מוסר, לשים לב על מצוות הבאות מהעבירות, שאינם שוות כלום. אילו זכינו היו כל המצוות שלנו נראים אחרת.

(שיעורי חומש - רבי שלמה וולבה)

"וביום השביעי יהיה לכם קודש" (שמות לה, ב).

פירשו המפרשים, דידוע דתיבת 'לכם' דרשו חז"ל להנאתכם, כמו "אם לקרא לך באו האנשים" (במדבר כב, ב) וכדומה, ובא להזהיר על השבת, שהגם שנהנה במאכל וכסות, יהיה 'לכם' אפילו כמה שנהנה הגוף, צריך שהכונה תהיה לקיים מצוותו יתברך דוקא, וזה "יהיה לכם קודש" להנאתכם, רצונו לומר אפילו בהנאתכם יהיה קודש, שלא תכוונו אלא כי אם לעשות נחת רוח לפניו יתברך דוקא.

(החיד"א)

"יששת ימים וגו' וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' פל העשה בו מלאכה יומת, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (שמות לה, ב, ג).

אחר שאמר "שבת שבתון" דהיינו מכל ט"ל מלאכות והבערה בכללם, למה הוציאה התורה הבערה מכלל המלאכות, ועיין רש"י עפ"י דברי חז"ל.

יש לבאר בדרך רמז ע"פ דברי רז"ל (שבת ק"ט, ב) שאין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת, ובא להזהיר ולזרז בענין שמירת שבת דעליכם לשמור עצמכם מחילול השבת דאל"כ ח"ו תגרמו לדליקה בכתביכם. וזה

ביום השבת לתחלת ההבערה ללכות ניצוץ אש בגחלים עוממות, וזה "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (ח"ס קנ"א ד"ה לא א'). (חתם סופר)

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (שמות לה, ג.)

פירש הרב מהר"ם אלשיך, "לא תבערו אש בכל מושבותיכם", שלא יהיה חוטא, כי בזה בוער כאש מושבו בגיהנם. כי כל אחד יש לו חלק בגיהנם, והחוטא בשבת גורם להבעירו, כי בשבת ניתש ונח אש הטומאה, והוא מבעירו. וחטאו כפול, שמטמא הנשמה יתירה, והאריך מאד בנועם מוסרו. (כסא דוד דרוש כ"ד - רבינו החיד"א)

"ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' לאמר. קחו מאתכם תרומה לה" (שמות לה, ד - ה.)

לעיל אמר שביום השבת לא יעשו מלאכה, והנה בשבת אפילו דיבור של חול אסור, מ"מ לפסוק צדקה רבים מותר, כמו שדרשו (שבת קנ, א) "ממצוא חפצין", חפצין אסורים אבל חפצי שמים מותר. וזהו שרמזו כאן כי בשבת אע"פ שלא יעבדו עבודת מלאכת המשכן מ"מ ידברו מזה, כגון מה יתנדב מחר, כמה כסף או זהב יתן, והיינו דכתיב "צוה ה' לאמור", שיאמרו בשבת "קחו מאתכם זהב וכסף ונחשת" וגו'.

ובזה אתי שפיר מה שאמר להלן (לו, ו) "ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא", וזאת ההכרזה היה סמוך לשבת כדאיתא במס' שבת (צו, ב), וקשה הא בלאו הכי כבר היו מוזהרים שלא לעשות מלאכה בשבת כמו שכתוב כאן בריש הפרשה, א"כ למה היה צריך להכרזה ההיא. ולפי הנ"ל אתי שפיר, כי היה זה להודיע להם דהמלאכה היתה דים ותו לא יפסקו בשבת שום פסיקת צדקה לנדבת המשכן, והיינו "ויכלא העם מהביא", מהבי"א פירושו מלהכין להביא (ח"ס קנ"א ד"ה זה ב' ותו"מ רי"ג ד"ה זה). (חתם סופר)

"ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' לאמר" (שמות לה, ד.)

חביבות מעשה המשכן

התורה מאריכה באריכות גדולה וכופלת את פרשת עשיית המשכן כלי הקודש ובגדי הכהונה, וזה משום חביבות המשכן לקב"ה. וכן כתב הרמב"ן (לו, ח) שהפרשה נכפלה משום חפץ ה' במלאכה, וכענין מה שאמרו במדרש יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים, ואף שבאמת כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, וכן מבואר בגמרא (ברכות כא, א) שברכות התורה נלמדות מהא דכתיב "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" ומבאר המהרש"א 'מצאתי כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה, דכתוב "כי שם ה' אקרא" דהיינו

פירשו הראשונים הוא הרב העקידה ז"ל דרך מליצה, "לא תבערו אש בכל מושבותיכם", שמדבר באש המחלוקת הבא מצד הקנאה, אשר היא כאש בוערת לחרחר ריב, וביותר ביום השבת שהם פנויים ממלאכה.

וזה שאמרו רז"ל (פסחים ה, ב) 'הבערה לחלק יצאת', שם רמז לחלק לכות בני אדם מצד הקטטות והריבות הגורמים פירוד הלבבות כמו שכתוב (הושע י, ב) "חלק לקם". (כסא דוד דרוש כ"ד - רבינו החיד"א)

עיינן לרבינו אפרים ז"ל הביא דבריו הרב המפורסם חיד"א ז"ל בספר "נחל קדומים" שפירשו על פי מה שאמרו חז"ל 'אין הדלקה מצויה אלא בעון חילול שבת', וזהו שכתוב "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", וזהו תוכן דבריו.

ואני עני זאת אומרת שבא להזהירנו שלא ימצא בנו מדת הגאווה, שכבר ידוע דברי מהר"ח ז"ל הקדוש הביא דבריו הרב המפורסם חיד"א זלה"ה בספר "ראש דוד" סדר משפטים, שמיסוד האש נמשך הגאווה והכעס, ע"ש. ובסנהדרין דף פ"ח אמרו איזהו בן העולם הבא ענותן ושפל ברוך שייף עייל שייף נפיק, וידוע שהעולם הבא נקרא עולם שכולו שבת כדאיתא בסוף מסכת תמיד מזמור שיר לעתיד לבוא עולם שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים. והשתא זהו שאמר "לא תבערו אש בכל מושבותיכם" הכונה יסוד האש שבתוככם הנקרא "מושבותיכם" שהוא מושב הגוף שלכם, "לא תבערו" אותו שיהא השלהבת עולה למעלה שעל ידי זה אתם מתגאים ולא תעשה כזאת בישראל. ואמר "ביום השבת" לרמוז על עולם הבא שעל ידי זה תזכו לעולם הבא, וכל בתר איפכא של הכועס שכל מיני גיהנום שולטים בו כדאיתא בגמרא, קאמר "ביום השבת" הכונה לא תבערו יסוד האש כנזכר בשביל שתזכו לעולם שכולו שבת כ"ן באמת ובתמים להיות מנמוכי הרוח תמיד כל הימים אנחנו זורענו וזרעו אכ"ר.

(עקב ענוה [תרמ"א איזמיר] - רבי רחמים ניסים יהודה די שגורה)

רומז לאש המחלוקת ואש הכעס, שצריך האדם לזיזהר שלא להבעיר אותו עולמית, ומכל שכן ביום השבת קודש, שאין בוער בו אש של גיהנם, והכועס בשבת או עושה מחלוקת חס ושלום, גורם להיות חמת הגיהנם בוער בו, בר מינן.

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (שמות לה, ג.)

כי מהראוי שבכל השבוע תהיה אש האהבה ודביקות בה' בוער בלבו ע"י עסק התורה ועבודת ה', עד שבהגיע תור שבת קדש תהיה שלהבת עולה מאליה, רשפיה רשפי אש שלהבת י-ה. ועל זאת המלאכה, מלאכת הקודש, ציוה פה שנעשה ששת ימים, באופן שיום השביעי יהיה קדוש מאליו, ולא שנפנה כל השבוע איש לכרמו וזיתו, ונצטרך

וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם", שמכיון שזכו ישראל לקבלת והשראת השכינה, מלאה שמחה את לבם. ומעתה כיון שנתבאר שבכווננו להיעשות לושכנתי בתוכם בתוך כל יחיד א"כ אף נזכה שהשכינה תשרה בנו שהרי השראת השכינה היא תכלית המשכן. והנה, הרי קידוש השם היא תכלית כל עבודתינו הרוחנית, ומובא ברא"ש שחייב כל איש מישראל לקדש שם שמים בכל יום וזה ענין קבלת עול מלכות שמים. ובודאי דאין זה מן העבודות הקלות, אבל בעת שיזכה להשראת השכינה הרי קרוב לקידוש שם שמים.

ובאמת הדברים מפורשים במסילת ישרים (פרק כו) "והנה האיש המתקדש בקדושת בוראו אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות עניני קדושה ממש — וכשם שבמשכן אף הלחם הפנים היה בו קדושה. כי כל אשר במשכן היה בו קדושה. ולא רק ארון העדות, אלא אף העצים והאבנים היו קדושים, כן אף במי שזוכה להתקדש בקדושת המשכן אף מעשיו הגשמיים חל בו קדושה, וכשם שנתבאר לעיל שכל הגדרים בטלו במשכן ונתן ה' חכמה אף יותר מכפי שהיה בכח האדם לקבל, ואף הבע"ח קיבלו חכמה לאין שיעור, כן אף הקדושה שתחול באדם שיעשה למשכן תהא לאין גבול ותכלית. וראה שם עוד בהמשך דברי המסילת ישרים "האבות הן הן המרכבה" (בראשית רבה פה ו) "כי השכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש, ומעתה המאכל שהם אוכלים כקרבן שעולה ע"ג האישים, והוא הענין שאמרו חז"ל (כתובות קה, ב) "כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו הקריב בכורים" כי התלמידי חכמים הקדושים בדרכיהם ובכל מעשיהם הנה הם ממש כמקדש והמזבח מפני שהשכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש ממש". נמצא לפי זה שיתכן ושנים עוסקים במצוות ומכל מקום רב ההבדל ביניהם, שזה שמקיים מצוות בעלמא יקבל שכר רק על מעשה המצוות, ואילו חבירו אשר עשה עצמו למשכן וזכה להשראת השכינה, אף מעשיו הגשמיים חוזרים להיות עניני קדושה ויקבל שכר על כל מעשה שעשה. [ובפרט להמבואר שקרוב הוא לקדוש שם שמים ודאי שמדרגתו חלוקה לאין שיעור].

(אור יחזקאל - רבי יחזקאל לעוינשטיין)

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר, קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַה' פֶּלֶא נְדִיב לְבוֹ יִבְיָאָה אֵת תְּרוּמַת ה' זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת" (שמות לה, ד - ה).

יש לדקדק, דבתחילה כתיב "קחו" ואחר כך "יביאה". זאת ועוד אחרת, שינוי הלשון, דמקודם כתיב "תרומה לה" ואחר כך תרומת ה'.

ונראה לי, דהנה כתבו (אהבת חסד ח"ב פי"ח) דהעצה היעוצה כדי שיתן האדם לעני בנדיבת לב ובפנים יפות, שבתחילה יפריש וירים מכספו את מעשרותיו ויניחם למקום מיוחד כאילו כבר אינם שייכים לו עוד, כי אז אם יבוא העני

כשאני קורא בתורה שהיא כולה שמות של הקב"ה, שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקב"ה כדאיתא במדרשות אז "הבו גודל לאלקינו", ואם כן אין זה קושיה כל כך אמאי האריכה התורה בפרשיות אלו דהא כולה שמותיו של הקב"ה, אולם מכל מקום כיון שלנו נכתבה התורה בצורה שזה סיפור מלאכת המשכן ושיחת עבדי אבות, מזה רואים את חביבותם לפני הקב"ה. וחביבות מעשה המשכן הוא משום שהמשכן הוא גילוי האהבה של הקב"ה לישראל שאחרי חטא העגל נתרצה להם וציוה להקים משכן להשרות שכינתו בתוכם.

(דרכי שמואל - רבי שמואל אויערבאך)

לא ימנע טוב להולכים בתמים

הנה בשעה שנתבונן היטב בפרשיות מלאכת המשכן, היתה צריכה שמחה רבה להיות שרויה בנו, שהרי ידוע המאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל יחיד ויחיד, וביאורו שעיקר חובתינו להיעשות למשכן להקב"ה, ומכיון שכל איש מישראל יתכן שיעשה למקדש ומשכן, א"כ כל המעלות והסגולות הנמצאות במשכן יהיו נמצאות אף בקרב אלו שיעשו למשכן.

ותחילה חייבים אנו לבחון את גודל החביבות שמחבב השי"ת את המשכן והעוסקים בו, וכבר מפורשים הדברים בדברי הרמב"ן (שמות לו ח) "וכל זה דרך חבה ומעלה לומר כי חפץ השם במלאכה ומזכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה כענין מה שאמרו במדרש (בראשית רבה ט ח) יפה שיחת עבדי אבות לפני הקב"ה מתורתם של בנים שהרי פרשתו של אליעזר כך וכך דפים אמורה". והנה תורה ניתנה ברמז, ואילו אות אחת בתורה נלמדים ענינים רבים וחמורים, ואילו גבי מלאכת המשכן האריכה תורה כמה פעמים וכל זה מפני רוב חביבותו של הקב"ה בענין מלאכת המשכן.

וכמו כן חזינן שזכו ישראל העוסקים במשכן למעלות גדולות ויקרות למעלה מכוונותיהם, וכביכול שאין גדרים והגבלות כלל בנתינת השי"ת לעוסקים במשכן וניתן להם בגדר מתנת חנם. וכבר הזכיר בזה הרמב"ן (שמות לה כא) שאף אנשים שלא עסקו מעולם במלאכות עדינות נשאה לבם וקרבו אל המלאכה לעשות אותה, ובחז"ל (שמות רבה מח א) איתא שאף בבהמה נתן הקב"ה חכמה והשכלה, וכל זה לימודים עבורינו היאך ייראו הדברים אף בקרב כל יחיד שיזכה להיעשות למשכן להקב"ה.

וביותר יש להתבונן, שהרי תכלית מלאכת המשכן היתה עבור השראת השכינה שהיתה במשכן. וכמפורש בשילהי הפרשה "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן" (שמות מד לד) וכל זמן שלא שרתה השכינה עדיין לא נשלמה המלאכה. וכן מפורש בקרא (ויקרא ט כג) "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם" וברש"י "יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידיכם", "וירא כבוד ה' אל כל העם וכו'".

לֹא תִתְעַלֵּם – שלא להתעלם מהמצוה של נתינת צדקה גם כשנמצאים במצב דחוק – גם אם זה כרוך בלקחת מ"בשרך" ולתת לצדקה.

כותב ה"פרדס יוסף" זצ"ל: גודל קיום מצות הצדקה ושכרה נמדדים כמה שנותן האדם גם בשעת דחקו. "קחו מאתכם" – מעצמיכם, גם כשאתם חייבים לקמץ בצרכיכם לצורך נתינת צדקה.

"קְחוּ מֵאֲתֵכֶם תְּרוּמָה" וכו' (שמות לה, ה).

הגאולה האמיתית

התורה, תורת אמת, פוקחת את עינינו לראות מושגים באור האמת. רגילים אנו לחשוב על גלות וגאולה במונחים של מקום ושלטון, "גלינו מארצנו" – "ובאו ציון ברינה", "באו פריצים וחיללוה" – "באו בניך לדביר ביתך".

אבל כשנתבונן בדבר נראה, שאין אלו מושגי התורה. הרמב"ן כתב (בהקדמתו לספר שמות), שהוא נקרא 'ספר הגאולה'. הוא פותח בירידת בני ישראל למצרים ומסיים בהקמת המשכן, ללמדנו שהגאולה איננה ביציאה מעבודת לחירות, אלא כששבו למעלת האבות. שהמשכן שהשכינה שורה בו תמיד היה כבית האבות שהיה נר דולק בו מערב שבת לערב שבת כמו הנר המערבי במשכן, וענן קשור על האהל כמו על המשכן, ורק אז נקראו 'גאולים'.

הרי לנו מושג חדש ואמיתי בגאולה. שהרי הגלות התחילה מלידת יצחק, ומכל שכן כאשר ירד יעקב למצרים תחת יד פרעה. ומשמיענו הרמב"ן שאהל האבות היה אור וחירות, ולא תתכן גלות במקום שאור השכינה שורה. ולהיפך, כאשר יצאו מתחת יד פרעה ביד רמה, לא נקראו גאולים עד שלא הקימו את משכן. ובני ישראל ידעו [ועשו] זאת, ועלו כולם בעבודת המשכן כמו שנאמר "כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעֲבוּדָה" (שמות לט, מב) וכמו שפירש שם הרמב"ן, שלא היתה להם שום מלאכה אלא עבודת ה', כנאמר "ואותו תעבוד" (דברים ו, יג) – עלינו לראות כמו במוחש את המציאות הנפלאה הזו, אבותינו שוכנים במדבר, אהליהם סדורים לשבטיהם תחת מחסה ענני הכבוד, ניזונים ממן ושותים מי באר, סוד אל-יה על אהליהם והם הם המרכבה כמבואר ברמב"ן נבדלים מחומריות ועוסקים במושכלות, מחנה קדושה וטהרה. וכולם כאחד עוסקים במלאכת המשכן, בידועם את הסוד שגאולה תלויה בהשראת השכינה. ואמרו בגמרא (ברכות ז, א) שמשוה רבינו ביקש שתשרה שכינה בעם ישראל לעולם, והוכטח לו הדבר. ועל כן אנו יכולים לומר "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", ובכל מקום ששם ה' מוזכר חלה השראת השכינה, ואפילו אחד שעוסק בתורה שכינה עמו, ואין לגלות כל מקום לחול ואין היא אלא הסתר פנים, וכמו שנאמר "בְּשִׁפְךָ קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רַגְעַ מִמֶּךָ" (ישעיה נד, ח).

לדפוק על פתחו, יתן לו מן הכסף המוכן ומזומן לתכלית זה בלב שלם ובנפש חפיה.

ועל דרך זה פירשו כפילות הלשון בקרא (דברים טו, י) "נתתן לתת לו", רצונם לומר שהנתינה תהיה בשני פעמים וכאופן הנ"ל, ועל ידי זה "וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתֶּךָ לוֹ".

וזהו שאמר "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאתכם תרומה לה", רצונו לומר, שציווי ה' הוא שבתחילה יקחו תרומה לה', היינו שיפרישו את תרומתם למשכן, ואחר שנעשה ההפרשה של הנדבות לצורך המשכן אז "כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה'", כי כבר משעת הפרשה שם ה' נקרא עליה ומקרי שפיר תרומת ה', מה שאין כן קודם לכן כתיב "תרומה לה" היינו שיעשה את ההפרשה לשם ה'. [שוב מצאתי ב"שערי שמחה" (פרשה זו ד"ה קחו) שכוונתי בזה לדעת קדשו זי"ע].

(חשב סופר - רבי אברהם שמואל בנימין 1906)

"קְחוּ מֵאֲתֵכֶם תְּרוּמָה לַה' כָּל נָדִיב לְבָבוֹ יְבִיאֶה אֶת תְּרוּמַת ה' זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת" (שמות לה, ה).

אשת הגר"א ע"ה התעסקה רבות בגמילות חסדים, ויצאה בקביעות עם חברתה לאסוף ולחלק כספי צדקה. הן סיכמו ביניהן שמי שתמות ראשונה תבוא ותגיד לחברתה איך נראה הדין בעולם האמת. כמה ימים לאחר פטירתה, באה החברה בחלום לאשת הגר"א וסיפרה לה על עומק הדין של מעלה, ושידורשים דין וחשבון על כל פרט שעשו בימי חייהם. היא אף הביאה לה כדוגמה, שיום אחד ראו שתיהן עני מהלך ברחוב, ורמזו לו לבוא אליהן לקבל צדקה. כבית דין של מעלה דנו אותה על כך שביקשה ממנו לבוא אליה ולא טרחה ללכת אליו לתת לו את הכסף. כששמע זאת הגר"א, קרא לאנשי החברה קדישא וציוה עליהם לרשום את הסיפור בפנקס החברה. רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל העיד שראה במו עיניו את הסיפור רשום בפנקס החברה קדישא דווילנא. ודרש רבי משה שטרנבוך שליט"א שלפי זה יש לפרש את הפסוק "קחו מאתכם תרומה", שתביאו 'מאתכם' – שאתם בעצמכם תביאו, ולא תמתינו שיבואו לגבות מכם, כי גם הבאת הנדבה היא מצוה גדולה שאסור לוותר עליה.

(חכמה ודעת)

לתת צדקה מעצמו מרצון פנימי אישי

כתב ה"כלי יקר": כבר פירשנו ש"מאתכם" בא להוציא את הגזול, ועוד יכלול "מאתכם" שכל אחד יזדרז לעשות המצוה בעצמו. כי יש לך אדם שאינו נותן עד שרואה אחרים נותנים ומתקנא בהם, ואז נותן כדי להיראות טוב בעיני אחרים, וזה אינו "מאתכם" – כי הנתינה אינה באה מרצון פנימי.

ויש אומרים 'מאתכם' ממש, כי הנותן מנדבת לבו דומה כאילו הקריב את גופו, ועוד שעני הנותן צדקה כאילו מחסר מברשו ונותן, על דרך שנאמר (ישעיה נח, ז) "וּמִבְּשָׂרְךָ

"לְחֶמֶךָ", 'לֶחֶם' לֹא פְתִיב, אֲלֵא "לְחֶמֶךָ". הַהוּא דִּילָךְ מִמְּמוֹנְךָ, וְלֹא דִּגְזִילוֹ, וְלֹא דְעֶשְׂק, וְלֹא דִּגְנֻבָה. דָּאֵי הַכִּי, לֹא זִכְתָּא הוּא, אֲלֵא ווֵי לִיה, דְּאֵתִי לֹא דְכָרָא חוּבוֹי. כְּגוּוֹנָא דָּא "קָחוּ מֵאֲתַכֶּם תְּרוּמָה", לֹא רָמָא מִמָּה דְלָכוּן, וְלֹא מְעֶשְׂק, וְלֹא מִגְזֵל, וְלֹא מִגְנֻבָה, וְהָא אִוְקְמוּהָ.

"הלא פרוס" - פרוס לפניו מפה, והגש לו לחם לאכול. דבר אחר, פרוס פרוסות לחם לפניו בעין טובה, כדי שלא יבוש. לחם לא כתוב אלא "לחמך" - לחם משלך, מממונך, ולא מגזל ולא מעושק ולא מגניבה, שאז זה לא זכות עבור הנותן, אלא בא לקטרג ולהזכיר את חובו. כמו כן ציוה ה' יתברך, "קחו מאתכם תרומה" - תרימו מהרכוש שלכם, ולא מעושק ולא מגזל ולא מגניבה, כי תרומה כזו רח"ל לא מעוררת זכות אלא מעוררת חובה.

כאשר הממון אינו נקי לא רק שאין כאן זכויות אלא יש קטרוג

כתב ה"חיד"א זצ"ל ("ברית עולם" על ספר חסידים אות שצ"ה): "הנה ראינו בתים גדולים שהפליאו לעשות צדקה וחסד, וירדו לטמיון ואבד כל העושר, וזרעם כיום עניים ואביונים. וכל רואיהם תמו והתפלאו, היכן שכר הצדקה אשר נכתבה ונשנתה בתורה ובנ"ך ש"ס ומדרשים? אחת התשובות לזה היא לפי שממונם לא היה נקי והיה בו מן הגזל, ועל כן תחת להוסיף ולהרבות זכויות, עוד היתה להם צדקתם לקטרוג רח"ל".

כתב ה"חפץ חיים" זצ"ל ("שפת תמים" פרק ג): בישיעה (נד, יד) נאמר "בצדקה תפונני רחמי מעשק פי לא תיראי וממחפתה פי לא תקרב אליך" - כי גאולת ישראל תהיה בזכות הצדקה, כמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא י, א): 'גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה', ועל ידה יתעוררו הרחמים הגדולים על הנותן ועל כלל ישראל.

אך הבטחה זו מותנית - רחמי מעושק כי לא תיראי" - רק כשנותרת מעושק וגזל, אז תחפה עלינו מצות הצדקה ולא נצטרך לירא משום מקטרג, והרעה לא תקרב אלינו. אבל אם לא נרחיק ח"ו מעושק וגזל, אז יש כח בעוון זה לקטרג יותר מכל העוונות, כמאמרם (ויקרא רבה לג, א): 'סאה מלאה עונות מי מקטרג, גזל מקטרג בראש'. כך היה בדור המבול שרק בעבור החמס נמחו מן העולם.

מצוה הבאה בעבירה

וכן כתב המהרש"א (ח"א כתובות סז, ב): "יש רבים בדור הזה שמקבצין עושר שלהם שלא באמונה ובחילול ה', כגזילת עובד כוכבים, ואחר כך מנדבים מאותו ממון לקנות להם כבוד, ולתת להם ברכת 'מי שברך' לרכוש להם שם ותפארת, ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה.

לא ירבה בצדקות עד שיפרע

בספר חסידים כתוב (אות תנר, שצז): מי שחייב לאחרים לא ירבה בצדקות עד שיפרע. אדם שחייב לאחרים ממון ואין לו משלו, לא יקנה ספרים ולא יתן צדקה, ועל זה נאמר (ישעיה סא, ח) "שֵׁנָא גִזֵּל בְּעוֹלָה".

בא וראה, שבארץ הקודש אשר "עיני ה' אלריך בה" (דברים יא, יב) ניתנה רשות לטמאים הללו לטמא כל קודש, אין זה אלא הסתר פנים נורא והן הן גבורותיו (יומא סט, ב; ועי' גיטין נו, ב). ועלינו להתאמץ ולהתאזר בהכרתנו, שחירותנו חירות עולם בדיוק כדור המדבר בהקמת המשכן שעין בעין ראו כולם את כבוד ה' חופף עליו כל היום, ולא להתפעל במאומה מההסתר פנים. עלינו לדעת שיש לנו לעמוד עם אבותינו לפני ה' באמונה טהורה ורוממה, ולהיות עסוקים ברוחניות כאילו דירתנו בשמי מרום - וכשאנו רואים אוכלוסיא של גויים, ששים ריבוא אנשי חיל חמושים בכל זיונם ותקפם במטוסים ושריון, עלינו לומר בלב שקט ובטוח את הפסוק (ירמיה ג, יב) "בוֹשָׁה אִמְכֶם מֵאֵד חִפְּרָה יוֹלְדֹתְכֶם הִנֵּה אֶחְרִית גּוֹיִם מְדַבֵּר צִיָּה וְעַרְבָה" (ברכות נח, א).

וכשם שגם בגלות אנו למעשה בחירות עולם, כי כל מקום שגלו שכינה עמהם (מגילה כט, א), ואין הגלות אלא הסתר פנים של "בְּרַגְעַ קִטְוֹן עֲזַבְתִּיךָ" (ישעיהו נה, ז). כך לאידך גיסא אין הגאולה פירושה שלא הורגים כבר יהודים או כשנאספים בארץ הקודש, אלא דוקא כשזוכים ל"ברחמים גדולים אקבצך", לכשיתעלה העם לדרגה הרוחנית העליונה בהיות סוד אלוהי על אהליהם, רק אז יקראו גאולים. זהו סוד הגלות וסוד הגאולה למביני דבר.

(לקט שיחות מוסר - רבי אייזיק שר)

"קחו מאתכם תרומה לה' כל גדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת" (שמות לה, ח).

קחו מאתכם" - מהכסף שהרווחתם ביושר

כתוב בזוהר הקדוש (ח"ב קצח, א):

"קחו מאתכם תרומה ליי". רבי יהודה פתח, הלא פרוס לרעב לחמך וגו'. תא חזי, זכאה חולקיה דבר נש, פד מספנא אערע לגביה. דההוא מספנא דורונא דקודשא בריה הוא הוי, דשדר ליה. מאן דמקבל ליה לההוא דורונא בסבר אנפין, זכאה חולקיה.

רבי יהודה פתח (ישעיה נח, ז) "הלווא פרס לרעב לחמך" - אשרי חלקו של האדם שעני נקלע אליו, אותו עני הוא דורון מהקב"ה ששלחו אליו, מי שמקבל אותו דורון בסבר פנים יפות, אשרי חלקו.

תא חזי, מאן דחייס למספנא, ואתיב ליה נפשיה, קב"ה סליק עליה, פאילו הוא ברא לנפשיה. וע"ד אברהם דהיה חייס לכל בני עלמא, סליק עליה קב"ה, פאילו הוא ברא לון, דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן.

בוא וראה, הרי כל מי שמרחם על העני ומשיב את נפשו נחשב כאילו ברא אותו. ולכן אברהם אבינו שחס על כל בני העולם, הקב"ה חשבו כאילו הוא בראם, ככתוב (בראשית יב, ה) "וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשָׂו בְּחָרָן".

ואף על גב דהא אוקימנא "הלא פרוס", מאי פרוס, למפרס ליה מפה בנהמא ומזונא למיכל. ד"א "הלא פרוס", כד"א פריס פריסת וגו'. דבעי למפרס פריסין דנהמא קמיה, בגין דלא לכסיף. ויפרוס קמיה בעינא טבא.

אל הרה"ק רכי יחיאל מאיר מגוסטינין זצ"ל הגיע חסיד והביא לו פתק עם פדיון, אבל רבי יחיאל מאיר סירב לקבל מידי את הפדיון בידעו שהנותן חייב כספים להרבה אנשים, ומשתמט מלהשיב בתואנה שמצבו אינו מאפשר לו.

אמר לו הרבי את מאמר החיד"א בספרו "דבש לפי" (אות פ ס"ק כז), שהוא שמע לפרש בדרך הלצה את הפסוק (שופטים ה, ב) "בְּפָרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהַתְּנִיב עִם", שראשית כל אחד מחויב "בפרוע פרעות בישראל" - לפרוע את החובות שהוא חייב, ורק אחר כך "בהתנדב עם" - מצוה לתת נדבות ומתנות.

(חסידים מספרים)

כסף לתכריכים

רבי ישראל סלנטר זצ"ל שמע אנשים מתלחשים בהלוויה, שהנפטר היה איש עשיר ובעל נכסים אך בסוף ימיו ירד מנכסיו, והיו צריכים לאסוף כסף לקנות עבורו תכריכים.

ענה רבי ישראל סלנטר ואמר להם, "טעות היא בידכם, הנפטר הזה נקבר בתכריכים שלו, שהרי הם ניקנו עבורו. אך יש אדם אחר שנפטר ונקבר בתכריכים שהם לכאורה שלו, אך מי יודע באלו דרכים הוא צבר את ממונו. אם חלילה היה בו אבק גזל ואונאה, הרי שהתכריכים אינם שלו".

(מובא בט"ל אורות)

"קחו מאתכם תְּרוּמָה לַה' כָּל נְדִיב לְבוֹ יְבִיאֶהָ" (שמות לה, ה).

מי שבעצמו תורם - יכול להתרים

להתרים אחרים יכול רק מי שהוא עצמו גם נותן ומתנדב כראוי, וזו הכוונה "קחו מאתכם" - התרימו אחרים, אולם רק "כל נדיב לבו" יוכל להתרים גם את האחרים, והוא "יביאה".

לזה התכוון הפסוק (דברים טו, יא) "עַל פֶּן אֲנֹכִי מְצַוְךָ לְאמֹר פְּתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ", כי ה' יתברך מצווה על אדם "לאמר" לדרוש מאחרים לתת צדקה [כמו שמפרש רש"י בכל מקום "לאמור" - לאחרים], אבל רק כאשר תחילה "פתוח תפתח את ידך".

(מקרא מפורש)

"קחו מאתכם תְּרוּמָה לַה' כָּל נְדִיב לְבוֹ יְבִיאֶהָ אֶת תְּרוּמַת ה' זֶהְבִּי וְכֶסֶף וְנִחְשֶׁת" (שמות לה, ה).

(שמות לה, ה).

יש לדקדק שינוי וכפל הלשון, דאמר תחילה "תרומה לה", ואח"כ אמר "תרומת ה'". ויש לומר, כל כסף וזהב וחפצים שנותנים, הכל תרומת ה' הוא, "כי ממך הכל ומידך נתנו לך" (דברי הימים א כט, יד), "ולוי הכסף ולי הזהב" (חגי ב, ח), אך הרצון ונדבת הלב הוא בכחירת האדם, והוא תרומה לה' לא תרומת ה' כי אינו של ה' כי אין יראת שמים בידי שמים (ברכות ל"ג:), אמנם אי אפשר להביא לה' נדבת לבו אשר הוא במסתרים כי אם ע"י שיביא חפצים שהם תרומת ה', ועמהם מביא נדבת לבו שהוא תרומה לה', על כן אמר "קחו מאתכם" דייקא "תרומה לה".

כיצד. על ידי "כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת", שעם זה יביא נדבת לבו "תרומה לה" (ח"ס מיהאלאוויץ ל"ו ד"ה קחו, ותו"מ ר"ג ד"ה קחו).

(חתם סופר)

"וַיָּצִאוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה" (שמות לה, ט).

בגמ' יומא (נג, א): וכן תלמיד הנפטר מרבו לא יחזור פניו וילך אלא מצדד פניו והולך כי הא דר"א, עיי"ש. וזה שרמזו הכא דהיו יוצאים מלפני משה שהיו פניהם למשה ולא יצאו מאחוריהם.

(כרם הצבי - רבי צבי הירש פרבר)

"וַיָּבִיאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה'" (שמות לה, ט).

(שמות לה, ט).

שבח ענין נשיאות לב

חז"ל אומרים (אבות פ"ד י"ח) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים מכל חיי העולם הזה, והפירוש 'מכל חיי העולם הזה', מאדם הראשון עד יום האחרון. וראיתי מאיזה ספר גדול ומקובל לאו דוקא 'שעה', אך איזה תנועה מהתבוננות של הכרה האמיתית להכיר יחודו של עולם זאת נקרא 'תשובה' וזו מעשה טוב מכל חיי העוה"ז.

יש להתעורר מן הכתוב כאן "וַיָּבִיאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ", עיי'ן ברמב"ן, הנה התורה משבח ענין נשיאות לב, וזו היא סיבה להתקרבות השכינה. מה מאד התועלת להשיג ולהשתמש בענין של נשיאות לב, כענין "ארח חיים לְמַעַלָּה לְמַשְׁכִּיל" (משלי טו, כד) וכו'. צו פערמעסטין זיך גרוס" און ניט זאגען דאס איז ניט מיינ מדרגה. מקצר אני מאד על דרך המעלה הזו.

כן אמרתי לעיי'ן ברמב"ן ויקהל פסוק "וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֶכֶם לֵב בְּעֵשִׂי הַמְּלָאכָה" וכו' (להלן לו, ח), הנה החזיר בתורה חמש פעמים מלאכת המשכן - סוף דבריו, ועל הכלל כל זה דרך חיבה ודרך מעלה לאמר כי חפץ השם במלאכה ומזכיר אותה פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה וכו'. מדוע מחבב כל כך מלאכת המשכן, רק בשביל כי רצון השי"ת להיות מקורב לעמו ישראל. - מה גודל השכר אם האדם משתדל "בעצמו בעבודתו" שמקרב השי"ת אליו על ידי התבוננות, כענין "וַאֲנִי קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב" (תהלים עג, כח).

(אור יחזקאל מכתבים - רבי יחזקאל לעווינשטיין)

ויגבה לבו בדרכי ה'

כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד... אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, "וַיִּגְבְּה לְבוֹ בְּדַרְכֵי ה'" (דהיי"ב, יז) לבא לפני משה לאמר לו, אני אעשה כל אשר אדני דובר (רמב"ן).

מדת ההתנשאות היא מגונה ביותר, כמו שאמרו חז"ל כל מי שיש בו גסות רוח כאילו עובד עכו"ם (סוטה ד, ב), משום שאין הגאות הולמת שום ילוד אשה והיא מלבוש של הקב"ה בלבד, כמו שכתוב "ה' מְלַךְ גְּאוֹת לְבָשׁ" (תהלים צג, א). אמנם נתן אפשרות כמעט בלתי מוגבלת לאדם להכיר

את בוראו ולכסוף אליו כמו שאמר המשורר "וַתַּחֲסְרֶהוּ מַעַט מְאֻלָּקִים" (תהלים ת, ט), ועל האדם הנלכב להכיר יפה את ערכו הגדול ולהיות גאה בקרבת אלוקים. וכבר מצאנו שהנביא אחרי שהזהיר מלהתהלל בחכמה ובגבורה ובעושר מעוררנו בדרך הנכון במדה זו באמרו "כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלַּל הַמֵּתְהַלֵּל הַשֶּׁפֶל יִדְעַע אוֹתִי כִּי אֲנִי ה' עֲשֵׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּאָרֶץ כִּי בְּאֵלֶּה חֶפְצֵי נַאֲם ה'" (ירמיה ט, כג). כאן מגלה לנו התורה שמוכרחים לנשיאות לב כדי שנצליח להכין מקום להשראת השכינה ומשכן לאביר יעקב, ובלעדיה אין שום סיכוי להגיע לזה. אסור לאדם לומר מי אנכי כי אקרב אל מלאכת הקודש, אלא עליו לדעת שאדרבה, שום הישג לא יושג לכלל אם לא על ידי נשיאות לב, וזה הוא כבוד שמים שנכסוף ונתאמץ להתעלות.

מצאנו שאמר הכתוב "לשכנו תדרשו ובאת שמה" (דברים יב, ה), ואיתא בספרי שם: "תדרשו" - דרוש על פי נביא. יכול תמתין עד שיאמר לו נביא ת"ל "לשכנו תדרשו ובאת", דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך נביא וכן אתה מוצא בדוד, ע"כ. מבואר לנו שאין להקים את בית המקדש בלי הסכמת הנביא אבל גם אסור לנו לחכות שהיוזמה תתעורר מהנביא, אלא עלינו להתמסר לבנין המקדש בכל יכולתינו ובלבד שיסכים הנביא. ופירש שם המלבי"ם שדוד לא המתין עד שבא אליו נביא, ולמד ממה שכתוב "לשכנו תדרשו", שהדרישה היא מה שחוקר בעצמו למצוא את הדבר. וזהו שאמר הספרי "דרוש ומצוא". למד להם שלא יגלה ה' סודו על ידי נביאיו להודיעם מקום הנבחר רק אם ישתדלו בזה וידרשו אחריו, ואז יערה עליהם רוח ממרומים אחרי ההכנה הראויה, ע"כ.

כלל גדול הוא שקודם צריכים איתערותא דלתתא ורק אחרי כך בא איתערותא דלעילא. דוד המלך שנשאו לבו לבנות הבית נשתבח על זה מאת ה' ומקרא מלא הוא "וַיֹּאמֶר ה' אֵל דָּוִד אֲבִי יַעֲזַב אֶשֶׁר הָיָה עִם לְבָבְךָ לְבָנוֹת בַּיִת לְשִׁמֵי הַשָּׁמַיִם כִּי הָיָה עִם לְבָבְךָ" (מלכים א, ח). ואף שהיה נגזר שלא הוא בעצמו יבנה הבית בכל זאת זכה ששלמה בנו יבנהו ונקרא על השם שלו כמו שכתוב "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻפֵּת הַבַּיִת לְדָוִד" (תהלים ל, א) כדאיתא במכילתא (בשלח טו). גם לא נענה שלמה בחנוכת הבית עד שהתפלל "זְכֹרָה לְחֻסְדֵי דָּוִד עֲבָדְךָ" (דה"ב ו) ואז ירדה אש מן השמים כדאיתא בגמרא (שבת ל).

והנה הנשיאים נתעצלו מלנבב למשכן ולכן נחסרה אות משמם (רש"י לה, כז). אין ספק שהיה להם כמה חשבונות צודקים ובכל זאת היה כאן חטא דק ונתבקרו עליו משום שהיה חסר להם נשיאות לב, ובמקום להזדרז לתרום חלקם לא השתחררו מהחשבונות השונים שעכבו אותם. איתא בזוהר שהסיבה שאבני השהם ואבני המלאים נשארו לנשיאים להביא, משום שאבנים אלה נמצאים על לב הכהן. אמר הקב"ה, יבואו הנשיאים שלכם גס בהם ויביאו אלה האבנים שהם נמצאים על לב הכהן הגדול ויתכפר עליהם על גסות לבם.

דרכם של הנשיאים להתנהג בגדולות, ודבר זה עלול

לגרום להם חוסר התלהבות במקום הדרוש. ומאידך האדם שמרגיש את עצמו חסר חשיבות וללא מעמד, דרכו להמנע גם כן מלהתנדב לעבודת הקודש ועל כן באה התורה לעקור שני המכשולים האלה. הנשיאים נענשו שנכתבו בחוסר יו"ד על שלא הזדרזו די הצורך, ואילו לגבי דלת העם ראתה התורה שיש צורך לעודדם. ועל כן מצאנו שבצלאל, שהיה מבחיר השבטים, היה שותף עם אהליאב בן אחיסמך משבט דן. ופירש רש"י וז"ל: משבט דן מן הירודים שבשבטים, מבני השפחות, והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן, והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר "וְלֹא נִפְרַשׁ שׁוֹעַ לְפָנַי דָּל" (איוב לד, ע"כ). לפני הקב"ה כולם שווים והתביעה על שניהם יחד ללא שנינו.

התורה דורשת מכל יהודי להכיר בערכו הרם ולעמוד באומץ לב בכל המצבים. ואם ישמר מן היאוש ויתרומם כראוי בכל הנסיונות, יהפכו כולם עבורו למקור של התעלות. ואיתא בגמרא הלל מחייב העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב העשירים יוסף מחייב את הרשעים (יומא לה, ב). הלל הצליח ללמוד תורה מתוך דחקות מופרות ור"א בן חרסום מתוך עושר מופרז, ויוסף התגבר על יצרו מתוך נסיון חמור. כולם התאזרו גבורה ללא חת נגד הנסיון עד שיצאו נוצחים כשידם על העליונה, ונעשו דוגמא לדורות.

גם אין לאדם לומר שאין לו כשרונות או אין תכונותיו מתאימים לדרך הגבוהה, משום שעליו לזכור שבמלאכת המשכן הצליחו בכל מלאכת אמנות אשר לא התמחו בהם מעולם. ואיתא בתנחומא על הפסוק "וימלא אותו רוח אלקים" (שמות לה, לא): לא תאמר בצלאל בלבד אלא כל מי שעסק במלאכת המשכן נתן בו הקב"ה חכמה ובינה ודעת.

(המוסר והדעת - רבי אברהם יפהו)

"וַיִּבְאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמִלְאֶכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְלִכְלֵל עֲבֹדָתוֹ וְלִבְגְדֵי הַקֹּדֶשׁ" (שמות לה, כא).

יש להעיר, ממה שהתפלל דוד המלך לאחר התעוררותם של ישראל בנדבת המשכן: "ה' אלקי אברהם יצחק וישראל אבותינו, שמרה זאת לעולם, ליצר מחשבות לבב עמך, והכן לבבם אליך, (דה"א, כט, יח), והיינו שהקב"ה ישמור להם את הלב הטהור, הלב הטוב הזה, לעולם. שבכל עת יהיה לבבם זה ליראה כמו זו השעה. וכמו שמצינו שאמר הקב"ה על ישראל "מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים" (דברים ה, כז). ודוד המלך התפלל על עזר ממרום, שכך יעזור ה' תמיד, שתמיד יהיו נעזרים ממנו כמו היום, שהרי אם אין הקב"ה עוזרו אין יכול לו (קדושין ל, ב). ואנו אומרים פסוק זה בסיום תפלתנו, בסוף קדושה דסידרא, ומבקשים בו מהקב"ה שאם היה רגע אחד בתפלתנו בלב שלם ובהתעלות הנפש, שישמור לנו הקב"ה רגע זה לעולם, שנעזר מהקב"ה תמיד כמו שנעזרנו באותו רגע.

לו ינכ"ה, ומה שעושה הוא קצת שלא לשמה, והוא דבר הניכר.

ולזה בא הכתוב בשבח ישראל, והוא פלא בהמון ישראל כמה רבבות, אשר כל מה שעלה בלבם, הביאו הכל וגם לשמה.

וזו שכתוב "כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם וגו' הביאו", כל אשר עלה על לבם, "כל איש ואשה", ומתחילה ועד הסוף היה "נדבה לה" לשם ה'. והוא פלא, בכל ההמון רבבות אלפי ישראל, שלא היה אחד בהם בחר"ט אנוש, לא מינה ומקצתיה, וכותנם שלמה "נדבה לה".

(נחל קדומים אות ו - רבינו החיד"א)

"כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לְבָם אֹתָם לְהָבִיא לְכָל הַמְּלָאכָה"

וגו' (שמות לה, כט).

התורה פרסמה את כל אלה אשר הביאו נדבות למלאכת אוהל מועד.

ובנחמיה נתפרסמו לדראון האדירים של העיירה תקוע, שלא הביאו צוארם בעבודת אדוניהם, עיין ברש"י שם (נחמ" ג). ניכר מהספור שהעניים והבע"ב עזרו בבנין החומה, ורק האמידים השתמטו ויכתבו בשביל זה לדראון עולם. והנה לו קמו עתה מקבריהם, וראו איך שנכתבו בספר נחמ"י לחרפה, היו נותנים כל מחמדיהם ובלבד שימחו מן הספר.

ללמדנו, שכל מי שעושה טובה הקב"ה מפרסמו לטובה, ולהיפך מי שמונע עצמו מלהשתתף בבנין המקדש, וכימינו, בהחזקת התורה, הקב"ה מפרסמו לחרפה. ועל כן על כל אחד ואחד להשתתף במאודו להחזקת הישיבות - שלחומת ברזל ולבתי מקדש מעט נחשבו אצלנו.

(חפץ חיים על תורה)

"רְאוּ קָרְא" (שמות לה, ל).

מהו 'ראו'?

לפי שכשאמר משה לישראל בצלאל יעשה את המשכן היו ישראל מרננין אחרי משה ואומרים כל הגדולה הוא נוטל לו ולמשפחתו, אמר להם משה, לא מדעתי עשיתי זאת אלא מפי הגבורה. ואף משה עצמו כשאמר לו הקב"ה על מלאכת המשכן היה סבור לעשות הכל הוא. א"ל הקב"ה, לא כמו שעולה על לבך אלא אותו צדיק שנהרג על העגל דהיינו חור יבוא בן בנו ויעשנו לכפר המשכן על אותו מעשה. וזהו שאמר לו הקב"ה "ראה

קראתי בשם" (ראה תנחומא ג, ושמות רבה מה, ג).

וכשנברא העולם נברא בחכמה ותבונה ובדעת, בחכמה שנאמר "בְּחִכְמָה יָסַד אֶרֶץ" (משלי ג, ט), ובתבונה שנאמר "כֹּוֹנֵן שְׁמַיִם בְּתַבּוּנָה" (משלי ג, ט), בדעת שנאמר "בְּדַעַתוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ" (משלי ג, כ).

וכן בנין שלמה בג' דברים היה "בְּן אִשָּׁה אֲלֻמְנָה הוּא מְמַטָּה נִפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צָרִי חָרַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְמַלֵּא אֶת הַחֲכָמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה

ואף בזה יש לנו ללמוד ולהשתדל ולשמור את הזמנים היותר נעלים ויותר מרוממים שיש לכל אחד בתורה ובתפלה ובעבודת ה' להשתדל ולהגיע לדרגא של "שמרה זאת לעולם" ולהתפלל לסייעתא דשמיא של "והכן לבכם אליך".

(לקט שיחות מוסר - רבי יצחק אייזיק שר)

"וְכָל אִשָּׁה חֲכָמָה לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹב" (שמות לה, כח).

אע"ג דמעשה ידיה לבעלה, [ואיך התנדבה מלאכתה למלאכת משכן בלי רשות בעלה], וי"ל דמעשה ידיה לבעלה הוא תחת מזונות שהבעל נותן לה, ובמדבר שהיו נזונים מן המן, ולא משל בעלה, לא היה מעשה ידיה לבעלה, אלא לה לעצמה (תו"מ רי"ד וכל ב', דרושים ואגדות ק"א, וח"ס קנ"ה ויבואו, ולעיל קמ"ה בעזרא, וע"ש ט"ו ושאלה).

(חתם 1910)

"וְהַנְּשֹׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמְּלָאִים

לְאֹפֹרֶד וְלַחֲשָׁן" (שמות לה, כז).

וברש"י: "והנשאים הביאו", אמר ר' נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבים, ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר (להלן לו, ט) והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השוהם וגו' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה, ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם 'והנשאים' כתיב.

התורה מגלה שהיתה כאן עצלות שהם חיכו עד הסוף, למרות שאבני השוהם היו יקרים מאוד שרק הנשיאים יכלו לנדב אותם, אבל הטענה היא שנדיבות לב לא עושה כל כך הרבה חשבונות אלא הלב דוחף להביא.

(שיעורי חומש - רבי שלמה וולבה)

שם ברש"י: ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם 'והנשאים' כתיב.

חיסרון אות בתורה זה חיסרון באדם עצמו, ולא שסתם נכתב חסר, כי מה שכתוב בתורה הוא מציאותו של האדם. וכן מצינו בחז"ל (מוכא ברש"י ויקרא כו, מב) שחמשה פעמים כתוב יעקב מלא - "יעקוב", וכן חמשה פעמים כתוב אליהו הנביא חסר - "אליה", שיעקב נטל אות משמו של אליהו כערבון, שיבוא ויבשר את גאולת בניו.

(שיעורי חומש - רבי שלמה וולבה)

"כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לְבָם אֹתָם לְהָבִיא לְכָל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת בְּיַד מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לָהּ" (שמות לה, כט).

אפשר כי הנה האדם תעוררהו נפשו לעשות צדקה או מצוה, ותיכף יסתפק או יתחרט, וסוף דבר אף אם יקיים מחשבתו, לפעמים לא תהיה שלמה כאשר חשב, ונכ"ה

בְּנַחֲשֵׁת וַיָּבֹאוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת כָּל מְלָאכָתוֹ
(מלכים א' ז, יד).

וּכְן בָּנִין הֶעֱתִיד דַּכְתִּיב "בְּחֻמְהָ יִבְנֶה בֵּית וּבְתַבּוּנָה
יִתְכַוֵּן" (משלי כד, ג), "וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמְלֵאוּ" (משלי כד, ד)
(תנחומא ה, ושמות רבה מת, ד).
(פירוש הרא"ש)

"רְאוּ קְרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה
יְהוּדָה. וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻמְהָ בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת
וּבְכָל מְלָאכָה" (שמות לה, ל - לא).

אמרו חז"ל (ברכות נ"ה.) ששאל משה לבני ישראל, הגון
לפניכם בצלאל. ויש לפרש יען כי מלאכת המשכן היתה
לכפרה על חטא העגל, וא"כ בצלאל היה שלוחם לכך,
על כן צריך להיות מרוצה לקהל, כמו שליח ציבור שצריך
להיות מרוצה לקהל (שו"ע או"ח סי' נ"ג סעיף ד' וי"ט), ולא בעל
כרחן, ולכן שאל משה מישראל אם הגון לפניכם בצלאל.
(תו"מ ק"צ ד"ה ראה א').
(חתם סופר)

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קְרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן
אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה" (שמות לה, ל).

צריך לדעת למה יחס לבצלאל עד יהודה.
ורש"י ז"ל פירש, חור בנה של מרים. וכתב הרב ש"ח על
דברי רש"י ז"ל הללו דקשה ליה למה יחסו עד חור, או
לא הוה ליה למימר אלא בצלאל בן אורי למטה יהודה.
ומתוך, חור בנה של מרים היה שהיתה נביאה לכך זכו
לכל זה. עד כאן דבריו.

ויש להרגיש על זה דמאי שיאטיה זכות מרים הנביאה
לביאת בצלאל בן בנו של חור בנה של מרים ולהתעסק
במעשה המשכן בחכמה גדולה. ואהדריה קרא "וימלא
אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה".
ולעניות דעתי נראה שהגין לבצלאל זכותו של חור שנהרג
כשמסר עצמו על קידוש ה' בעשיית העגל כמו שאמרו
חז"ל בויקרא רבה, הביאו רש"י ז"ל בחומש פרשת כי
תשא על הפסוק "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו" וזה לשונו
דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה
מוכיחם והרגוהו וכו', וקידש שמו יתברך, מהאי טעמא
ה' משמים פרע לו שיבא בן בנו שהוא בצלאל שמילא
אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת, ושיעסוק
במלאכת המשכן שהוא בא לכפר על מעשה העגל כדרש
רז"ל, והיינו על דרך יבא זכאי ויכפר על החייב. ואם חור
היה בא משבט לוי לא היה כל כך מן הפלא על אשר עשה
מעשה רב כזה, כיון דשבט לוי לא נכשל בעון העגל
כמבואר מסידרן של כתובים בפרשת כי תשא. ועל זה
אתי שפיר דפרט הכתוב שהיה למטה יהודה ולאפוקי
אתא שאינו משבט לוי, ודוק. וא"ש את"מ והור"י כיר"א.

(עקב ענוה [רמ"א איזמיר] - רבי רחמים ניסים יהודה די שגורה)

ואם תאמר, מאי שנא דגבי בצלאל יחסו עד אבי אביו ולא
כן גבי אהליאב.

וי"ל לפי שחור נהרג במעשה העגל והמשכן בא לכפר על
אותו מעשה של העגל שהראה להם הקב"ה שנתרצה לכן
נעשה גם כן ע"י בן בנו של חור עצמו, וזה בא הכתוב
להודיענו כאן בכך, מצאתי.
(פנח רזא)

"רְאוּ קְרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה"
(שמות לה, ל).

משום שבצל אל היה הוצרך להדגיש בכל מקום כאשר צוה ה'
"קרא ה' בשם בצלאל", פי' שבשמו נרמזת חכמתו, והוא
שאמר לו משה 'בצל אל היית', שכוון בצלאל אף [שלא]
אמר לו משה כדפירש רש"י לקמן (פנח רזא).

הרגשתי בענין עבודת המשכן, במה שהתורה שבה
וחוזרת על כל פרשיות ההקמה כדי לציין שהכל נעשה
"כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (להלן לט, א). וידוע, שעבודת
המשכן היא עשיית מקום להשראת השכינה, והראשונים
והאחרונים מבארים שהמשכן הוא דמות עולם קטן כמו
שהאדם הוא עולם קטן, וכל כלי וכלי יש בדמותו וכנגדו
בעולם הגדול ובאדם, וכמו שהשכינה שרויה בעולם
הגדול כך היא שורה בעולם הקטן. ועל כן, בצלאל שהיה
יודע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ (כדאייתא
בברכות בברכות נה, א) הוא שנבחר למלאכת המשכן. ובכל
דבר היתה חכמה נפלאה ועליונה, ומשה רבינו ובצלאל
השיגוה כאילו היו בצל אל (ברכות שם), וכדי שלא תהיה
שום סלקא דעתך ומקום לטעות, שבה התורה והדגישה
שהכל עשו כאשר צוה ה' את משה - שהשכל האנושי
היה כל כולו כפוף לשכל האלקי, ורק כך אפשר לזכות
להשראת השכינה.
(לקט שיחות מוסר - רבי אייזיק שר)

"וְלְהוֹרֹת נֶתַן בְּלָבוֹ" (שמות לה, לד).

סייעתא דשמיא ללמד

אע"ג דכבר כתיב לעיל (פסוק לא) "וימלא אותו רוח אלקים
בחכמה בתבונה ובדעת", אלא ללמדך דאפילו מי שיש
לו חכמת לב, מ"מ אינו זוכה עדיין ללמד לאחרים עד
שיתן לו ה' בלבו להורות אחרים (ח"ס קנ"ז ד"ה ולהורות).

(חתם סופר)

"וַיַּעֲשֶׂה בְּצַלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן ה'
חֻמְהָ וּתְבוּנָה בְּהֵמָה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מְלָאכַת עֲבֹדַת
הַקֹּדֶשׁ לְכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה'" (שמות לה, א).

"חכמה ותבונה בהמה". חז"ל (שמות רבה מת) דורשים על
זה: "כל מי שנתעסק במלאכת המשכן נתן בו הקב"ה
חכמה ובינה ודעת שנאמר "ויעשו כל חכם לב" ולא בבני
אדם אלא אפילו בבהמה ובחיה שנאמר 'חכמה ותבונה
בהמה', בהמה כתיב, שנתנה חכמה באדם ובבהמה'.
היינו שאף הבהמות של ישראל קבלו חכמה, וכמו
שמוצאים מושג כזה אצל חמורו של רבי פנחס בן יאיר
(חולין ז, א) שלא אכל טבל.
(שיעורי חומש - רבי שלמה וולבה)

”וַעֲשֵׂה בְצִלָּל וְאַהֲלִיאֵב” (שמות לו, א)

ברש"י: ואהליאב - משבט דן, מן הירודין שבשבטים מבני השפחות, והשווהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר (איוב לו, ט) "וְלֹא נִכְר שׁוֹעַ לְפָנַי דָּל".

הבורא עולם לא מסתכל על היחוס, אלא רק אם הוא מתאים לתפקיד מצד עצמו.

פעם ה"מינסקר גדול" - שאביו היה חייט - ישב עם גדולים אחרים וכל הגדולים אמרו דברי תורה בשם אביהם. וכשהגיע התור של המינסקר גדול הוא אמר בשם אביו שלא כדאי לתקן בגד ישן להפוך את הצד הפנימי לחוץ כנהוג, כי יותר טוב לתפור בגד חדש. לזאת הוסיף, אף אני אינני רוצה להגיד דברים ישנים ורק אשמיע לכם דברים חדשים - ואחר כך אמר דבר תורה שהוא חידוש.

(שיעורי חומש - רבי שלמה וולבה)

הספיקה להכנס בתוכה כל המלאכה שעשו בני ישראל, הגם שהותר, פירוש שהיה יותר מהצריך הספיק המקבל לקבל יותר משיעורו על ידי נס.

[ב] או על זה הדרך והמלאכה שהביאו היתה "דים", לא חסר ולא יותר, הגם שהיתה יותר כפי האמת, והוא אומר "והותר" כי נעשה נס ולא הותר. עכ"ד "אור החיים".

אולם עיין בספר "עץ הדעת טוב" להרח"ו ז"ל דף קיח באופן אחר, שהכתוב מספר לנו נס, כי מלאכת ההבאה היתה בצמצום פחות ממה שהיה צריך, אלא שלהיותה מלאכת הקודש לכן שרתה ברכה בנדבה ההיא, וגם כי היתה מועטת הותרה ממה שהיתה חסרה, ועם זה הספיקה והיתה דים בצמצום למה שהיה מוכרח כי אין תועלת במה שיותר מן הצורך, וזהו שכתוב "דים" בצמצום על ידי שהותרה ממה שהיתה באה בעת ההבאה, ועיי"ש.

(באר החיים" - רבי חיים אריה ארלנגר)

”וַיַּעֲשׂוּ כָל חֶכְמַם לֵב בַּעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת הַמִּשְׁכָּן עֲשׂוֹר וְרִיעוּת שֵׁשׁ מִשׁוֹר וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי פְּרָכִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עֲשֵׂה אֹתָם” (שמות לו, ח).

מעלת מציאות חן לפני ה'

”ועל הכלל כל זה דרך חבה ודרך מעלה, לומר כי חפץ השם במלאכה ומזכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה, כענין מה שאמרו במדרש יפה שיחת עבדי אבות לפני הקדוש ברוך הוא מתורתם של בנים, שהרי פרשתו של אליעזר שנים ושלושה דפין היא (רמב"ן).

הנה ראה רש"י בפרשת חיי שרה (כד, מב): אמר רב אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה. - מה יאמרו על זה אלו אשר בדעתם כי הכל תלוי רק אם יש להם ידיעות הרבה בתורה? הלא ראינו בפירוש כי יתכן כי יש דברים שלפי דעתנו הם דברים של מה בכך חס ושלום - והם נותנים חן "בעיני המקום" יותר מתורה של בנים.

כן נמצא ענין זה ברמב"ן אצל המשכן אשר גם שם האריכה התורה בענין כמה פעמים, מבאר הרמב"ן גם כן כאן כי מעשה המשכן היה רצונו יתברך מאד לפיכך האריך מאד, כדי להרבות השכר.

הנה הראה לנו הבורא יתברך בפירוש בתורתו הקדושה, כאשר אדם עושה דבר אשר הוא לחן ולרצון לפניו יתברך הנה שכירתו כפולה מאד בלי תכלית ובלי גבול, עד שהתורה מאריכה בזאת יותר מתורתן של בנים, כאשר אמרו חז"ל כי כמה הלכות גדולות נתנו רק ברמיזה.

כמה צריך וכדאי לאדם לראות שישגי רצון וכן לפניו יתברך, ואז הוא מוצלח בשני עולמות.

(אור יחזקאל מכתבים - רבי יחזקאל לעוינשטיין)

”וַיֵּצֵאוּ מִשֵּׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחְנֵה לְאֹמֵר אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתַרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהֵבִיא” (שמות לו, ט).

צריך להבין למה אמר לשון "ויכלא העם" ולא "וימנע העם מהביא".

ואפשר שבא ללמדנו שמי שעסק במצוה וגמר להתעסק במצוה לא ישמח על שגמר העסק, כי בזה הוא מראה כי המצוה היתה עליו כמשאוי. אלא אדרבא צריך להצטער על שגמר העסק ההוא הטוב והחביב, שהרי כל עת שעוסק במצוה היא לו לעונג גדול.

וזה אומרו "ויכלא העם מהביא", דהיינו כאשר שמעו שאין צריכים עוד לנדבות אפף אותם צער כאדם היושב בכלא שעצור ומנוע מלעשות כרצונו.

(אמרי ברוך - רבי ברוך אברהם טולידאנו)

”וְהַמְּלָאכָה הִיְתָה דִּים לְכָל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר”

(שמות לו, י)

הקשה ב"אור החיים", "דים וגו' והותר" הם ב' דברים הפכיים, אם דים אינו הותר, ואם הותר אינו דים. וכאן אין מקום לומר לא זו אף זו, לצד ששניהם סוג אחד ובחינה אחת, ואין דרך לעשות סוג אחד ב' סוגים כי יש בנשמע הכחשה. ועוד לא היה צריך לומר "דים", אלא "והמלאכה היתה הותר לכל המלאכה". ועוד כל הכתוב מיותר שהרי אמר למעלה (פסוק ה) "מרבבים העם להביא מדי העבודה למלאכה", ופשיטא שלא אמרו כן עד ששערו, ומה צריך עוד לומר "והמלאכה" וגו'.

ומתוך ה"אור החיים": [א] ואולי שישמיענו הכתוב חיבת בני ישראל בעיני המקום, כי לצד שהביאו ישראל יותר משיעור הצריך, חש ה' לכבוד כל איש שטרחו והביאו ונכנס כל המובא בית ה' במלאכת המשכן, וזה שיעור הכתוב, והמלאכה אשר צוה ה' לעשות במשכן

**"וַיַּעַשׂ אֶת הַפִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת פָּנָיו נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצַּבָּאוֹת
אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֹהֶל מוֹעֵד"** (שמות לח, ח).

וברש"י: "במראות הצובאות" - בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן. והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע, א"ל הקב"ה קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים כו' ונעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו. איננו מבינים למה אלו חביבין עליו מן הכל. אבל דבר אחד רואים מזה, שתאווה אינה דבר מכוער שצריך להבדל ממנה אלא היא כח קדוש. במה דברים אמורים כשהכח עומד על מקומו וכמו שכתוב בזוהר הק' שהיצר הטוב נברא לצורך האדם עצמו ויצר הרע לצורך אשתו, והוא כמו פקדון אצלו שרק מותר להשתמש בו על דעת המפקיד. (עיין עוד בספר "עלי שור" חלק א עמוד ט).

(שיעורי חומש - רבי שלמה וולבה)

**"וַיַּעַשׂ אֶת הַפִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת פָּנָיו נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצַּבָּאוֹת
אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֹהֶל מוֹעֵד"** (שמות לח, ח).

פירש רש"י, מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות. והקשה ה"מגן אברהם" בסי' קמ"ז סק"ה, הרי קי"ל כלי שנשתמש בהם הדיוט אין משתמשין בהן לגבוה כמו שכתב הרמב"ם פ"א מביאת המקדש הלכה כ'.

ותירץ, דאם הותכו ושינה צורתו מותר. וה"חתם סופר" בתשובתו או"ח סי' מ"ב כתב דברמב"ן לא נראה כן.

ולכאוי' י"ל כיון דקיימא לן 'קול ומראה וריח אין בו משום מעילה' יתכן דמה שהיו רואין בהן לא מקרי השתמשות. וכי אם יסתכל במים לראות את פניו יפסלו המים מנטילת ידיים משום שנעשה בהם מלאכה? ועי' בכלים פ"ל מ"ב אספקלריא טהורה, וצ"ע.

(טעמא דקרא - רבי חיים קניבסקי)

"בְּמִרְאֵת הַצַּבָּאוֹת" (שמות לח, ח).

כתב בספר "מושב זקנים" מבעלי התוספות, לפי שכהן המקריב קרבן אשה צריך להקריב לשמה ואסור להסתכל בפניה, לכך עשו הכיור כמו מראה והיא מסתכלת בכיור והכהן רואה בכיור ועושה לשמה. וכן כתבו ב"פענח רזא" ועוד ראשונים.

וכבר העירו, שאם אסור להסתכל בפניה אסור גם במראה, וכן פסק החזון איש שערוה במראה אסור לקרות קריאת שמע כנגדה.

ועוד קשה הרי קיימא לן בריש זבחים דסתמא לשמה קאי, ואין צריך כלל לדעת מי היא. ואפי' אם סתמא היה פסול, אפשר לשחוט לשם מי שהבעלים כדתנן בזבחים ע"א ב'. וצ"ע.

(טעמא דקרא - רבי חיים קניבסקי)

דיברנו על דברי רבינו יונה ז"ל (שער א' סימן מב) כי תאוות הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מה' ושיחפוץ בהם, ורצונו החיים הקיימים והאמיתיים והאור הגדול הכולל כל הנעימות וכו', ובארנו בזאת מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה פרשה ס פסקא ח) יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים, כן מה שאמר הרמב"ן ז"ל (פרשת ויקהל לו, ח) על דרך האריכות התורה ענין מלאכת המשכן חמשה פעמים על דרך הנ"ל.

והעיקר אשר הערנו מדוע אין אנו עומדים על ענין זה לחשוב בעבודותינו התמידית אם אנו מרוצים אליו יתברך או להיפוך חס ושלום, הלא זאת היא הדרך הטבעית של כל הפועלים, או מי שצריך לזולתו לראות ולדעת מה יאמר הבעל הבית, כענין - (שערי תשובה סימן לד) מה יועיל הכל אף גנזי מרומיו אם נתעב ונאלח גבהי תפארת גדולתו עמוקים משאול. - הלא אדם יודע אף אם הוא עומד בעבודה אם מחשבה זו עולה על עבודתו, הוא על דרך עולם הבא יתכן שיחשוב או מחשבות אחרות כדומה. אבל לא על דרך רצון הנ"ל.

והנה יש מדרגה נשיאת חן בעיניו יתברך כענין שנאמר אצל משה רבינו עליו השלום "וגם מצאת חן בעיני וכו' וכו' (שמות לג, כב) יעיין ברש"י בפסוקים אלו, מדוע לא יחשוב אדם אם מעשיו מוצאים חן בעיניו יתברך.

זאת הערה נוראה ובחינה לאדם לדעת נקודת מעשיו, כענין "מִצְרַף לְכֶסֶף וְכוּר לְזָהָב וְאִישׁ לְפִי מְהַלְלוֹ" (משלי כו, כא). יעויין באבות פרק חמישי משנה ג' 'עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים' בפירושו החסיד יעב"ץ ז"ל. החסיד העוסק במצות ומתבונן בהם יפיק רצון מה' והמדבר בנפלאות הבורא מוצא חן בעיניו אף בלא חידוש רק סיפור בעלמא. "דרך פקודיך הבינני ואשיחה בנפלאותיך".

אם אדם עוסק במוסר ורואה ומתבונן בנפלאות הבורא או בתפילה אשר היא מלאה בנפלאות, פסוקי דזמרה, ברכת המאורות, או בעזרת אשר כולו נפלאות הבורא יתברך ומתבונן, כמה הוא מוצא חן..

(אור יחזקאל מכתבים - רבי יחזקאל לעוינשטיין)

**"וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֶן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתִים וְחֻצֵי אֲרָפוֹ
וְאֹמֶה וְחֻצֵי רָחְבוֹ וְאֹמֶה וְחֻצֵי קָמָתוֹ"** (שמות לו, א).

וברש"י: "ויעש בצלאל" - לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים נקראת על שמו.

מי שמבסס משהו, או שמוסר נפשו עליו - הדבר נקרא על שמו. זה כלל בכל מקום. מרים נקראת - "אחות אהרן" - לפי שמסר נפשו עליה (רש"י שמות טו, כ). וכן מה שכתוב (מלאכי ג, כב) "זכרו תורה משה עבדי" - משום שמסר נפשו על התורה נקראת על שמו (תנחומא שופטים ה).

(שיעורי חומש - רבי שלמה וולבה)

